

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

NIETZSCHE

ve

SCHOPENHAUER

ile

küçük bir söyleşi

Prof. Dr. Oğuz İnel

NIETZSCHE
ve
SCHOPENHAUER
ile
küçük bir söyleşi

Prof. Dr. Oğuz İnel

Dizgi : Paydos
Kapak : Paydos Grafik
Baskı : 1. Baskı Mart 2017
Matbaa : Matsa Basımevi ANKARA
(www.matsa.com.tr)

ISBN: 978-9944-271-54-7

SOBİL Yayıncılık
Bağlıca Cad. 8/A ANKARA

sobil@sobilyayin.com
www.sobilyayin.com

Baskı: HİRAMAT
Hira Grup Matb. Kağ. Yayıncılık
Tel: 0312 394 33 38 ANKARA
Sertifika No:35470

Baskı Tarihi: 8 Ocak 2018

Sobil, Paydos Yayıncılığa ait marka adıdır.

I. OTURUM

İnanç ve Özgür İrade Üzerine

11

II. OTURUM

Etik ve Mutluluk Üzerine

37

Oğuz İnel

Prof. Dr., 1955 doğumlu, 1976'da Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Kimya Mühendisliği Bölümünden mezun oldu. Eskişehir Anadolu ve Eskişehir Osmangazi Üniversitelerinde öğretim üyesi olarak çalıştı. Anabilim dalı fiziksel kimyadır. 2002'de emekli oldu. Akademik yayınları haricinde felsefe konusunda yayımlanmış iki kitabı vardır: "Düşünmek Üzerine Düşünmek" (Sobil Yay., 2009) ve "Zorunluluk ve Sorumluluk" (Sobil Yay., 2012). İnel ailesi İzmir'de yaşamaktadır.

Önsöz

Nietzsche, “İnsanca, Pek İnsanca 2” yi aşağıdaki fragmanla sonlandırmıştır:

“Hades’e Yolculuk – Ben de indim yer altı dünyasına, Odysseus gibi, ... bazı ölülerle konuşmak için: ... Epikür ve Montaigne, Goethe ve Spinoza, Platon ve Rousseau, Pascal ve Schopenhauer. Bunlarla sohbet etmem gerekiyor uzun süre yalnız gezdiğimde, onlardan bekliyorum haklı ya da haksız görülmeyi, ... Yaşayanlar bağışlasınlar beni, onlar bazen gölgeler gibi görünüyorsa...”

Verilen isimlerden biri olan Schopenhauer, Nietzsche’nin en değer verdiği filozofların başında gelir. Nietzsche bir kitabını ona adanmıştır: “Eğitici Olarak Schopenhauer”. Bu kitabın ilk pasajını şöyle bitirir:

“Elbette, kendini bulmanın, ... uyusukluktan çıkıp kendine gelmenin başka yolları da vardır, ama ben, eğiticilerini ve yontucularını düşünmekten daha iyi bir yol bilmiyorum. Ve bugün, kendisiyle gurur duyduğum bir öğretmeni ve bir terbiye ustasını, Arthur Schopenhauer’i anmak istiyorum.”

Biz de bu söyleşi aracılığıyla bu iki büyük filozofu anmak istiyoruz; ancak bu ikiliyle bir söyleşi hiçbir zaman gerçekleşmemiştir ve gerçekleşemezdi de; Schopenhauer öldüğünde Nietzsche henüz 16 yaşındaydı. Ama böylesi bir söyleşiyi “kurgulamak” mümkündür; kurgu-

ladığımız dünya, Nietzsche'nin daha erken bir tarihte doğduğu bir dünyadır.

Bu söyleşinin, Schopenhauer'in başeserini kaleme aldığı Dresden'de, bir zamanlar Elbe'nin Floransa'sı diye anılan o büyüklü kentte yapılmış olduğunu hayal ediyorum. Söyleşiyi yapan kişi ise, bir gazete ya da derginin yazarı veya editörü olabilir. Bu kişinin kim olduğunu bilmiyoruz ; bu nedenle söyleşide ismi Bay X olarak geçiyor.

Gelelim söyleşinin içeriğine; öncelikle belirtelim ki, bu söyleşide Nietzsche'nin bir önerisine uyarak, metafizik konulara girmekten *olabildiğince* kaçınmaya çalıştık. Şöyle söyler “İnsanca, Pek İnsanca 2” nin bir yerinde Nietzsche:

“En büyük insan sarrafı olan Schopenhauer'in hakkını tam verebilmek için, üzerindeki, böyle fantastik bir biçimde giyindiği metafizik leopar kürkünü çekip almak gerekir.”

Ancak söz konusu filozoflar Nietzsche ve Schopenhauer olunca, metafizik konuları söyleşiden tamamen dışlamamız mümkün olamazdı. Ayrıca, bu söyleşide Schopenhauer'in “tasarım olarak dünya”, “numen olarak irade” ve Nietzsche'nin “güç istenci”, “köle ahlakı” ve “bengi dönüş” gibi bazı “temel” kavramlarına da değinmedik. Her iki filozofun bu temel motifleri üzerinde durulmamasının nedeni, kısmen kimisinin metafizik ka-

rakterde olması, kısmen de felsefeye fazlaca aşına olma-
yan kimi okurların zorlanmasıyla duyulan endişeydi.

Bu temel kavramlar/motifler olmaksızın yapılacak bir Schopenhauer ve Nietzsche okumasının anlamının ne olacağı haklı olarak sorulabilir. Ancak, kişisel kanımız, temel motifler haricindeki diğer konu ve yorumların da, en az bu temel motifler kadar önemli olduğu yönündedir. Belki de bu iki filozofu layıkıyla anlayabilmek için, başlangıçta bu yaklaşım daha uygun olacaktır. Bir noktayı daha belirtmek istiyorum. Nietzsche, Schopenhauer’a çok değer vermesine rağmen, kitaplarında onu kimi zaman çok sert ifadelerle eleştirmekten de geri kalmamıştır. Bu eleştirilere de pek girmedik; çünkü bunlara Schopenhauer’in ne cevap vereceğini bilemeyiz.

Söyleşi, konuları kategorize edebilmek açısından iki ayrı oturum olarak düzenlenmiştir. Birinci oturumda “inanç” ve “özgür irade”, ikinci oturumda ise “etik” ve “mutluluk” tartışılmıştır. Bu söyleşide konuklarımızın söyledikleri, ağırlıklı olarak kitaplarından yaptığımız alıntılardır ve bu alıntılar *italik* yazıyla belirtilmiştir. Ayrıca, kimi alıntılar, daha anlaşılabilir olması için, iki farklı kaynaktan derlenmiştir. Yalnızca felsefeyi değil, tüm bir batı kültürünü derinden etkilemiş ve pek çok büyük düşünüre ilham kaynağı olmuş olan bu iki büyük filozofla yapılan küçük bir söyleşiye kulak vermek isteyenler varsa, içeriye buyursunlar diyoruz.

I. OTURUM

(inanç ve özgür irade* üzerine)

*Felsefe yazılarında “irade” için, “istenç” ve “istem” terimleri de yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu söyleşide, bağlamına göre her üç terim de kullanılmıştır. Ayrıca, yapılan alıntılarda hangi terim kullanılmışsa, o terim değiştirilmeden bırakılmıştır.

Birinci Oturum

X: Değerli konuklarım, davetimizi kabul ettiğiniz için sizlere çok teşekkür ederek başlamak istiyorum. Sizlerle, çok değer verdiğim iki büyük filozofla bir arada olmak, benim için büyük bir onur ve mutluluk vesilesi. Bu söyleşi benim için ömür boyu unutamayacağım çok değerli bir anı olarak kalacak.

Sn. Nietzsche, siz en çok “Tanrı öldü” söyleminizle biliniyorsunuz. Sn. Schopenhauer, siz de, her ne kadar mistik diyebileceğimiz bir felsefeniz olsa da, Sn. Nietzsche gibi açıkça ateist olduğunuzu ifade ediyorsunuz. Bu nedenle, izin verirseniz söyleşimize inanç ve din konusundaki görüşlerinizi alarak başlamak istiyorum. Sizce inanç nedir?

N (Nietzsche): *İnanç, doğru olanı bilmekten kaçınma isteğidir.* ⁽¹⁾

X: Ya Tanrı?

N: Tanrı... üstünkörü bir yasaktan başka bir şey değildir bizlere: Düşünmeyeceksiniz! ⁽²⁾

X: Peki, inançlı insan hakkında ne söylersiniz?

N: İnanç insanı, her türden “ inanan”, zorunlu olarak bağımlı bir insandır – öyle bir insan ki ne kendisini bir amaç olarak koyabilir, ne de kendisinden hareketle bir amaç bulabilir. “İnanan” kendisine ait değildir; o yalnızca bir araç olabilir; kullanılması gerekir; birinin onu kullanmasına gereksinim duyar... Her çeşit inanç... kendine yabancılaşma ifadesidir. ⁽³⁾

X: Kimileri Tanrının zorunlu olarak var olduğuna inanır.

N: Aslında zorunlu mudur, bir tanrının ...gerçekten var olması, var olduğuna duyulan inanç zaten yetiyorsa? ...Burada da durum, o ünlü örnektekinden farklı değil: gerçi cadılar yoktu ama cadıların varlığına inancın korkunç sonuçları, cadıların gerçekten varolmasıyla doğacak sonuçların aynısı olmuştu. ⁽⁴⁾

X: Peki, siz Sn. Schopenhauer, dinler hakkında ne düşünüyorsunuz?

S (Schopenhauer): Din yaşadığı sürece biri hakikat diğeri yalan ve aldatma olmak üzere iki yüzü vardır. Birine veya diğerine bakmamıza göre ona dostça ya da düşmanca tutum takınırız. Bu yüzden din zorunlu kötülük

olarak kabul edilmelidir; buradaki zorunluluk, hakikati kavramaktan aciz...büyük çoğunluğun hazin dar kafalılığına dayanır. ⁽⁵⁾

X: Hakikati kavrayabilseydik ne olurdu?

S: Eğer hakikat daha yalın ve anlaşılabilir bir form içinde olsaydı, onun vekili olarak bunca zamandır işgal ettiği...konumdan dini alaşağı ederdi elbette. İşte o zaman din vazifesini yerine getirmiş ve ömrünü tamamlamış olacaktır; o zaman... huzur içinde son nefesini verebilir; bu, dinin rahat, ıstırapsız ölümü olacaktır. ⁽⁶⁾

X: Sn. Nietzsche, sizce din olgusunun kaynağı nedir?

N: Her din korkudan ve gereksinimden doğmuştur. ⁽⁷⁾

X: Ancak, tarih boyunca tüm halkların bazı dinsel şeyler hakkında az çok görüş birliğinde oldukları da bir gerçek değil mi?

N: Tüm halklar belirli dinsel şeyler – örneğin bir tanrının varlığı – hakkında görüş birliğinde olsalardı bile,... bu görüş birliği sadece iddia edilen şeylere karşı, bir karşı argüman olurdu. ⁽⁸⁾

X: Sizin sevdiğiniz latince bir tabirle, “consensus gentium”un hiç mi anlamı yok?

N: Consensus sapientum, consensus gentium’un bir de-

lilik olduğu yolundadır. ⁽⁹⁾

(not:consensus gentium: sıradan insanların görüş birliği, consensus sapientum: bilgelerin görüş birliği)

X: Sn. Nietzsche, latinceye dalmışken, sizin “pia fraus” yani “kutsal yalan” kavramınıza gelem istiyorum – ki bu tabir yanlış anlamadıysam Sn. Schopenhauer’in kullandığı “zorunlu kötölük” kavramına karşılık geliyor.

N: *Beni en uzun süre ardında koşturan, en büyük, en tekinsiz sorundur bu: insanlığı “iyileştirenler”in psikolojisi. Küçük ve temelde mütevazı bir olgu, pia fraus denilen olgu, bu soruna bir ilk yaklaşımda bulunmamı sağladı: pia fraus insanlığı “iyileştiren” tüm filozofların ve din adamlarının ata yadigarı. Ne Manu, ne Platon, ne Konfüçyus, ne de Yahudi ve Hristiyan öğretmenler, yalan söyleme hakkına sahip olduklarından hiç kuşku duymadılar...özlü bir biçimde söyleyecek olursak: şimdiye kadar insanlığı ahlaklı yapmak için kullanılan tüm yöntemler, temelde ahlakdışydılar. ⁽¹⁰⁾*

X: Sn. Schopenhauer, siz bu kutsal yalan hakkında ne düşünüyorsunuz?

S: *Eğer o bir fraus ise gerçekten bir pia fraus’tur, bu inkar edilemez. O zaman rahipler de aldatıcılar ile ahlakçılar arasında bir şeye denk gelir. Çünkü biliyor olsalar bile, ki zannetmem öyle olsun, gerçek hakikati öğretme-*

yi göze alamıyorlar... çıplak hakikat öylesine yalın ve anlaşılır olmalıdır ki mitoslar ve masallarla karıştırılmaksızın... din kisvesi içine sokulmaksızın gerçek formu içinde herkese bildirilebilmelidir. ⁽¹¹⁾

X: Amaç, aracı meşru kılabilir mi?

S: Ben bu temel üzerinde bir uzlaşmaya taraftar değilim. Din bu kalın kafalı ve art niyetli iki ayaklı hayvan soyunun uysallaştırılması ve terbiyesi için kusursuz bir araç olabilir; fakat hakikat dostunun gözünde her yalan, dindarca bir gaye gütsse bile, behemehal mahkum edilmelidir. Erdemi yalan ve aldatma ile yerleştirmek ve ayakta tutmak tuhaf bir yol olacaktır. ⁽¹²⁾

X: Ancak şurası da inkar edilemez bir gerçek ki, insanda her zaman bir metafizik gereksinim, bir metafizik açıklık olmuştur, olacaktır. Dinler hiç olmazsa bu gereksinimi tatmin ediyor diyebilir miyiz?

S: İnsanın metafiziğe duyduğu güçlü gereksinim üzerinde ısrar ederken kesinlikle haklısınız. Fakat din bana bu gereksinimin tatmininden çok, kötüye kullanılması olarak görünmektedir. ⁽¹³⁾

X: Şimdi biraz da “kişisel” yani antropomorfik Tanrı kavramı üzerinde duralım istiyorum. Tek tanrılı dinler bu temel üzerinde oturmaktadır. Tanrı, her şeyi gören, her şeyi bilen, her şeyi yapabilen, ayrıca bizleri cezalan-

dıran ya da affeden bir bilinçli varlık - bir “kişi”- olarak tasarlanmaktadır. Öyle ki bizleri de “kendi suretinden” yaratmıştır. Bu konuda neler söylemek istersiniz?

S: Tanrıcılık, dünyadan farklı olmakla kalmayan, üstelik anlama yetisi de olan, açıkçası bilen, isteyen dolayısıyla da kişilikli, sonuçta da birey olan bir dünya-nedeni gerektirir. ... Kişiliksiz bir Tanrı, sonuçta Tanrı değildir. ...

Öte yandan kişilik...yalnızca bizim küçük gezegenimizde...bilinen bir fenomendir...böyle bir fenomeni insan doğasından biliriz. Söz konusu fenomen, bu doğa ile öylesine yakından ilişkili ki onu bu doğadan ayrı, bağımsız olarak düşünmeye hakkımız olmadığı gibi, bunu yapamayız da. ⁽¹⁴⁾

X: Peki, tanrıcılık neden kişisel bir Tanrı tasarlamak zordur?

S: İnsan yüreği duanın yardımını, umudun avuntusunu elde etsin diye anlama yetisi ona bir Tanrı yaratmak zordur... dua etmek gerektiği için bir Tanrı varsayılır, ama bunun tersi yapılmaz. ⁽¹⁵⁾

X: Siz duayı putperestlik bağlamında yorumluyorsunuz.

S: İster bir ağaç, taş veya maden parçasından bir put yapın, isterse onu soyut kavramlardan oluşturun fark

etmez, hepsi birdir. Değil mi ki önümüze kurban sunduğumuz, yakarıp şükrettiğimiz kişisel bir varlık koyuyoruz, bu nihayetinde putperestlik olarak kalır...Her türlü ibadet ya da yakarış biçimi putperestliğin su götürmez kanıtıdır. Ve işte bu yüzdendir ki bütün dinlerin mistik mezhepleri her türlü ibadet biçimini kaldırmakta uzlaşırlar. ⁽¹⁶⁾

X: Kişisel Tanrı kavramı, ayrıca vahiy ile doğrudan ilgilidir. Sizler ateist olarak vahye inanmadığınıza göre, şunu öğrenmek istiyorum; kendilerine vahiy indiğini iddia eden kişilerin yani peygamberlerin bu iddiası hakkında ne düşünüyorsunuz?

N: *Nasıl olur da bir insan, bazı komular hakkındaki fikrini bir vahiy olarak algılayabilir? Bu, dinlerin oluşumu ile ilgili bir sorundur... Bunun önkoşulu, o insanın daha önceden vahye inanıyor olmasıdır. Sonra günün birinde birdenbire kendi yeni düşüncesine erişir...bu varsayımın yarattığı mutluluk bilincine öylesine güçlü bir biçimde varır ki, kendini bu tür bir uhrevi mutluluğun yaratıcısı olarak düşünmeye cesaret edemez ve bunun nedenini... tanrısına mal eder: Tanrı'nın bir vahyi olarak.* ⁽¹⁷⁾

X: Peki, hiç mi kendini eleştirmez, yani bunların kendi düşünceleri olup olmadığından hiç mi şüphelenmez?

N: *Bunda gizliden gizliye başka şeyler de etkili olur. Örneğin insan bir düşüncayı vahiy gibi hissederek, bunu*

kendisine karşı güçlendirir, bunu yaparak varsayım olasılığını ortadan kaldırır; eleştiriden hatta şüpheden kaçınır ve onun kutsal olmasını sağlar. Gerçi insan böylelikle kendini, gerçeğin öğrenilmesinde bir araca indir-gemiş olsa da, sonuçta düşüncesi tanrı düşüncesi olarak galip gelir – her şeye rağmen galip gelme duygusu, söz konusu aşağılanma duygusuna üstün gelir. (18)

X: İnanç ve bilgi hakkında ne söylersiniz?

S: Hadiselerin genel seyri içinde inanç ve bilginin bir terazinin iki kefesine benzediğini, dolayısıyla biri yükselirken diğlerinin alçaldığını her zaman gözlemleyebilirsiniz. (19)

X: Sn. Nietzsche bu konuyla ilgili olarak siz entelektüel vicdandan söz ediyorsunuz, nedir entelektüel vicdan?

N: İnsanların çoğunda entelektüel vicdan eksiktir...Şunu demek istiyorum: Düşünmeden, lehte, aleyhte dayanan temellerin bilincine varmaksızın, bu temelleri kendilerine dert etmeden, şuna ya da buna inanıp, inançlarına göre yaşamayı, insanların çoğu aşağılayıcı bulmazlar... Belli dindar insanlar arasında akıldan duyulan nefreti, bu nefrete duyulan yatkınlığı gözledim. En azından bu onların kötü entelektüel vicdanını su yüzüne çıkarır. (20)

X: Kimileri dindar insanların daha mutlu, en azından daha huzurlu olduğunu iddia eder.

N: *Bir felsefenin, bir dinin mutluluk vermesi onların hakikiliğinin kanıtı değildir: nasıl ki bir delinin, kendi sabit fikrinden aldığı mutluluk, bu fikrin akla uygunluğunun bir kanıtı değilse.* ⁽²¹⁾

X: Sn. Nietzsche, inanç konusunu kapamadan önce, Sn. Schopenhauer'in yakınlık duyduğu Budizm hakkında, sizin düşüncelerinizi almak istiyorum.

N: *Hristiyanlığı yargılayarak ona akraba olan... Budizme haksızlık etmek hiç istemem. Her ikisi de nihilist dinler arasında yer alır... ama tuhaf bir şekilde birbirlerinden ayrılırlar: ...Budizm, Hristiyanlıktan yüz kez daha realisttir... "Tanrı" kavramı da henüz o ortaya çıkmadan aşılmıştır.*

Budizm, tarihte görülen tek sahici pozitivist dindir... günahla mücadeleden değil, gerçekliğin hakkını vererek, acı ile mücadeleden bahseder... benim dilimle söylemek gerekirse, Budizm, iyinin ve kötünün ötesinde durur... dua kabil değildir... hiçbir kategorize edilmiş emir, hele zorlama yoktur... farklı düşünenlerle mücadeleyi öğretmez. ⁽²²⁾

X: Sn. Schopenhauer, Sn. Nietzsche, her ikiniz de özgür irade konusu üzerine çok kafa yormuş ve özgür irade dediğimiz şeyin bir yanılsama olduğunu tekrar tekrar vurgulamış olan iki filozofsunuz. Sn. Schopenhauer, önce sizinle başlamak istiyorum. Siz sırf bu konu üzerine bir

kitap da yazdınız.

S: Evet, daha doğrusu bir kitapçık kaleme aldım: “İstencin Özgürlüğü Üzerine”

X: Bu kitapçığın ana fikrini özetleyebilir misiniz?

S: Her şeyden önce şunu söyleyeyim: *İstencin özgürlüğüne dair soru gerçekten de derin düşünen bir aklın yüzeysel olandan... ayrılabilirdiği bir mihenk taşıdır. ...*

Eğer bir safdile çoğunlukla istencin özgürlüğü olarak görülen öz bilinci tanımlaması sorulsaydı, şöyle bir cevap alırdık: “Ne istiyorsam onu yapabilirim: Sola mı gitmek istiyorum, o zaman sola giderim; sağa mı gitmek istiyorum, o zaman sağa giderim. Bu sadece benim istencime bağlıdır; demek ki ben özgürüm.” Bu ifade her şeyden önce tamamen gerçek ve doğrudur. ...Fakat ifade istencin edimlerinin “başlangıcından” hiçbir şekilde bahsetmiyor, aksine bu edimin başlamasından sonra oluşan “sonuçtan” söz ediyor. (23)

X: Halbuki bizim bilmek istediğimiz şey, bu kişinin istemesinin neye bağlı olduğu. Diyelim ki iki seçenekten birini seçti, ama acaba bu kişi aynı koşullarda öbürünü de seçebilir miydi? Sorguladığımız şey bu değil mi?

S: Evet, bu kişiye “istemen neye bağlıdır?” diye sorulunca, şu cevabı verecektir: “Benden başka hiçbir şeye

bağlı değildir! Ben ne istersem onu isteyebilirim!” (24)

X: Bu son ifade bir totoloji olmadı mı?

S: Elbette, fakat bu kişi bu ifadeyi bir totolojiyi amaçlamadan söyler.

X: Yani, sıradan insanın iddiası şöyle: “Ben istediğimi yapabilirim ve istediğimi isteyebilirim.”

S: Evet, bizim iddiamız ise şöyle: “Hayır efendim, sen istediğini yapabilirsin, fakat istediğini isteyemezsin.”

X: Doğrusu, bu nüansın yakalanabilmesi bana oldukça zor görünüyor.

S: Bunun için suçlanmamalı, aslında sorulan soru bir hayli derin düşünmeyi gerektiriyor. Soru, insan varlığının derinliklerini kavramaktadır: İnsanın da doğadaki diğer her şey gibi belirlenmiş bir varlık mı...yoksa doğanın tümünden ayrı olarak tek başına bir istisna mı olduğunu bilmek ister. (25)

X: Siz, insanın bir istisna olmadığını vurguluyorsunuz.

S: Sen istediğini yapabilirsin ancak hayatının her anında sadece belli bir şeyi isteyebilirsin ve doğrusu ondan başkasını da isteyemezsin. (26)

X: Bu çok güzel bir toparlama oldu.

S: Her varlığın bir özü öngördüğü, yani var olan her şeyin belli bir içeriğe sahip olmak zorunda olduğu hatırlanmalıdır. ...Var olan her şey kendisine ait bir doğaya sahip olmak zorundadır. ...

Sonuç olarak, bir insanın aynı neden altında birbirine karşıt davranışlarda bulunacağını beklemek, bu yaz kiraz vermiş bir ağacın diğer yaz armut vermesini beklemek gibi bir şeydir. Kesin bir gözlemle, istenç özgürlüğü özü olmayan bir varoluş anlamına gelir; bu da bir şeylerin var olması ama bunun yanında aslında bir hiç olması demektir. Bu ise onun yadsınması anlamına gelir. ⁽²⁷⁾

X: Spinoza da aynı görüşteydi, değil mi? Hatta verdiği güzel de bir benzetme vardır; “bir taşın aklı olsaydı, yuvarlanırken sadece kendi istediği için yuvarlandığını sanabilirdi, bizim durumumuz da buna benzer”, der.

S: Ancak Spinoza'nın, karşıt görüşü kararlı bir tarzda sunduktan çok sonra, son yıllarında (yani kırklarında) bu görüşe varmış olması kayda değer bir durumdur. ⁽²⁸⁾

X: O halde siz, insanın da nedensellik yasası kapsamında olduğunu, tüm eylemlerinin belirlenmiş olduğunu ifade ediyorsunuz.

S: Nedensellik yasası istisna tanımaz;... bir toz zerreciğinden iyice düşünülüp tasarlanmış bir insan davranışına kadar her şey değişmez katılıkla ona boyun eğer. Bu

sebepten ötürü dünyanın bütün deveranı içinde ne bir toz zerreciği uçuşu itibariyle takip ettiğinden farklı bir seyir takip edebilir ne de herhangi bir insan davrandığından başka türlü davranabilir. Ve hiçbir hakikat bundan... daha kesin değildir. (29)

X: İnsan davranışı açısından ele alırsak, bu belirlenmişlik nelere bağlıdır?

S: *Daha önce zikredilen denemede...insanın yapıp ettiklerinin her seferinde katı zorunlulukla iki etkenden, yani onun karakteri ve kendilerini gösteren saik veya güdülerden kaynaklandığını göstermiştim. Karakter doğuştan gelir ve değişmez, saikler ise nedenselliğin kılavuzluğunda dünyanın katı bir biçimde belirlenmiş gidişatıyla zorunlu olarak meydana gelir. (30)*

X: Teşekkür ederim Sn. Schopenhauer. Ancak, biliyoruz ki siz burada son noktayı koymuyorsunuz. Siz nedensellik ya da zorunluluk dünyasıyla özgürlüğü bağdaştırma ya da çalışıyorsunuz. Ancak bunu yapabilmek için metafizik bir spekülasyona dayanıyorsunuz. Tıpkı ...

S: Tıpkı Kant gibi, değil mi?

X: Evet. Ve bu spekülasyon sizin felsefenizin esasını oluşturuyor. Ancak, bu söyleşide, size görüşme öncesi aktardığım kimi nedenler yüzünden metafizik konulara girmekten elimizden geldiğince kaçınıyoruz. Bağışlaya-

cağınızı umarak şimdi de Sn. Nietzsche'nin özgür irade üzerine görüşlerini almak istiyorum.

N: *Bir kuramın çürütülebilir oluşu hiç de küçümsenir bir çekicilik değildir. Kesinlikle bu albeni incelmış kafaları kendine çekiyor. Yüz kez çürütülmüş “özgür istem” kuramı, sürüp giden varlığını, yalnızca bu albeniye borçlu görünüyor; tekrar tekrar, kendini onu çürütecek denli güçlü hisseden biri çıkıp geliyor.* ⁽³¹⁾

X: Siz, felsefecilerin “istem” kelimesini kullanırken onu sanki dünyanın en iyi bilinen şeyymiş gibi kullandıklarını, halbuki istem denen şeyin ne olduğunu aslında bilmediğimizi, onun karmaşık bir şey olduğunu, bir duyum ve düşünme karmaşası olduğunu söylüyorsunuz.

N: *Güneş doğduğu anda odasından çıkıp, “güneş doğsun istiyorum” diyene, bir tekerleği durduramayıp, “onun dönmesini istiyorum” diyene, güreşte yere serilmişken “burada yatıyorum, ama burada yatmak istiyorum” diyene güleriz. Ama, tüm kahkahalara rağmen “istiyorum” sözcüğünü kullandığımızda, biz bu üçünden farklı bir şey mi yaparız?* ⁽³²⁾

X. Bilmem ki? Özgür irade kavramının teolojinin de temel kavramlarından birisi olduğunu biliyoruz. Biraz bunun üzerinde durabilir miyiz?

N: *Bugün artık “özgür istenç” kavramıyla duygudaş-*

lık kurmuyoruz: çok iyi biliyoruz sadece, ne olduğunu – insanlığı onların anladığı anlamda “sorumlu” kılmak, yani onlara bağımlı kılmak amacına yönelik, gelmiş geçmiş teolog marifetlerinin en ünlüsü. ...

İstenç öğretisi esasen cezalandırma, yani birini suçlu bulmak...için uydurulmuştur... istenç psikolojisinin temelinde ...din adamlarının, kendilerine, ceza verme hakkını tanımak istemeleri...yatar.

İnsanların “özgür” oldukları düşünülmüştür ki yargılanabilsinler, cezalandırılabilsinler – suçlu olabilsinler...Bizim gözümüzde ... oluşun masumiyetine “ceza” ve “suç” bulaştırmaya devam eden teologlardan daha radikal bir rakip yoktur. Hristiyanlık bir cellat metafiziğidir.⁽³³⁾

X: Siz bu bağlamda, istem özgürlüğü özleminin, “causa sui” özleminden aşağı kalmadığını söylüyorsunuz. Causa sui, yanılmıyorsam, kendi kendisinin nedeni demek. Nedir aralarındaki ilişki?

N: *Causa sui*, şimdiye dek düşünülmüş en iyi çelişkidir...Oysa insanlığın aşırı kibri, derinliğine ve korkunç biçimde kendini tam bu saçmalığın içine soktu. İstem özgürlüğü özlemi, yazık ki hala yarı eğitilmiş insanların kafalarına egemen.

Eylemlerinin sorumluluğunu taşıma özlemi ve Tanrıyı,

dünyayı, şansı, toplumu sorumluluktan kurtarma özlemi, hep bu causa sui özleminden. Münchhausen gözüpekliğiyle, kendi saçlarından tutup, hiçliğin bataklığından kendini varlığa çekme özleminden aşağı kalmaz. ⁽³⁴⁾

X: Şimdi insan, siz özgür iradeyi böylesine yadsıyınca, geriye yalnızca nedensellik dünyası kalmıştır diye düşünüyor, ancak siz nedenselliğe de eleştiri getiriyorsunuz.

N: *Nedensellik yorumu bir aldanıştır. ...Bir olayın önceden hesaplanabilmesi, nedensellik yasasından ya da bir zorunluluğa itaat edilmesinden kaynaklanmaz.* ⁽³⁵⁾

X: Peki, neden kaynaklanır?

N: *Özdeş hallerin tekrarından kaynaklanır. Kant'ın sandığının aksine insanda bir nedensellik melekesi yoktur... Kişi şaşkındır, tedirgindir, tutunabileceği aşına bir şeyler ister. Yeninin içinde bize eski bir şey gösterildiği anda sakinleşiriz. Sözüm ona nedensellik içgüdüğü alışılmamış olandan korkudur...sebepleri arayış değildir, tersine tanıdık olanı aramadır.* ^(36,37)

X: Bu eleştiri bana Hume'un eleştirisini hatırlatıyor.

N: Hume eleştirisinde haklıdır.

X: Biraz önce, bir olayın nedensellik bağlamında önceden tahmin edilmesi, bir zorunluluğa itaat edilmesinden

kaynaklanmaz dediniz. Ancak biz “A, B’nin nedenidir” dediğimiz zaman, “A’yı zorunlulukla B izler” demek isteriz. Yani, işin içinde bir zorunluluk olduğunu düşünürüz. Yanılıyor muyum ya da yanılıyor muyuz?

N: *Zorunluluk bir olgu bağlamı değildir, bir yorumdur.*

(38)

X: Ümit ederim bu konu, Hume’un ve sizin eleştirileriniz ışığında, bilim felsefecileri tarafından daha bir açıklığa kavuşturulacaktır. Peki, rastlantı? Rastlantı diye bir şey var mı?

N: *Bu soruya şu karşılık verilebilir: ... Rastlantının zararlarını atan zorunluluğun çelik elleri, sonsuza kadar süren oyununu oynar. ...*

Biz son derece sınırlı kavrama yetimizi anlamayacak kadar kibirliyiz; demirden ellerle zarı fırlatanın bizzat kendimiz olduğunu ve en kasıtlı eylemlerimizde bile zorunluluğun oyununu oynamaktan başka bir şey yapmadığımızı idrak edemeyecek kadar...Kim bilir? (39,40)

X: Sn. Nietzsche aklım karıştı; hem zorunluluk bir olgu bağlamı değildir diyorsunuz hem de zorunluluğun çelik ellerinden bahsediyorsunuz.

N: Zorunluluğun çelik ellerinden değil, rastlantının zararlarını atan zorunluluğun çelik ellerinden bahsediyorum.

X: Pes ediyorum, bu konu beni aşıyor.

N: Ben de biraz önce “kim bilir?” dedim. *Bu “kim bilir” den daha öteye varabilmek için çoktan cehennemin misafiri olmak gerekirdi, Persephone’nin masasına oturmuş olmak ve ev sahibinin zarlarıyla oynamış olmak gerekirdi.* ⁽⁴¹⁾

X: Yalnız bu noktada, tüm bilimimizin nedensellik üzerine temellendiğini ve bilimin doğa yasalarını bu temel üzerine inşa ettiğini düşünersek, doğa yasalarının statüsü hakkında ne söylenebilir?

N: *Doğada yasalar olduğunu söylemekten kaçınalım. Orada yalnızca zorunluluklar var. Ne buyuran, ne buyruğa uyan ne de yasayı çiğneyen var.* ⁽⁴²⁾

X: Ama görüyoruz ki doğada bazı olaylar değişmez olarak birbirini izliyor. Bu bir yasa sonucu değil mi?

N: *Belirli olayların değişmez olarak birbirini izlemesi bir “yasanın” mevcudiyetini ispatlamaz. Belirli fenomenlerin değişmez sırası, yalnızca iki veya daha fazla güç arasındaki güç ilişkisini gösterir.* ^(43,44)

X: Ama bir düzen ya da düzenlilik söz konusu değil mi?

N: *“Düzenlilik” sadece mecazi bir ifadedir. “Burada sanki bir kural takip ediliyormuş gibi” anlamına gelir.* ⁽⁴⁵⁾

X: Aklıma Kant'ın bir ifadesi geldi şimdi. Şöyle bir şeydi galiba: "Akıl, doğa yasalarını doğadan çıkarmaz, doğaya empoze eder."

N: Evet, Prolegomena'daki ifadesi şöyledir: "*Anlama yetisi, yasalarını doğadan almaz, onları doğaya buyurur.*" ⁽⁴⁶⁾

X: Fakat gene de anlayamıyorum; bir sürü yasamız var, bu yasaları matematiksel formüllerle, denklemlerle ifade etmişiz, üstelik bunlar pratikte çalışıyor, iş görüyor.

N: *Ben eğer düzenli bir olayı bir formüle indirgersem, yalnızca bu olayın betimlenmesini kolaylaştırmış, kısaltmış olurum. Ama bir yasa tespit etmiş olmam. ... Matematiksel bir formülümüz varsa bir şeyi "bildiğimiz" inancı bir yanılsamadır. O sadece betimlenmiştir, hepsi bu.* ^(47,48)

X: Yani, yasalarımız işe yarıyor çünkü onlar birer betimleme. Betimleme ama açıklama değil.

N: *Biz onu açıklama diye adlandırsak da, bilgi ile bilimin daha eski aşamalarından bizi ayırt eden "betimlemedir". Bizim betimlemelerimiz daha iyi, yoksa atalarımızdan daha iyi açıklamıyoruz.* ⁽⁴⁹⁾

X: Sn. Nietzsche, bu konuyu kapatmadan önce tekrar özgür irade konusuna dönmek istiyorum. Siz özgür ira-

de kavramına, daha önce söz konusu etmediğimiz çok farklı bir bağlamda, çok daha radikal bir karşı çıkışta da bulunuyorsunuz; benlik kavramının analiziyle. Ve diyor-sunuz ki *“özne bir kurgudur, ego diye bir şey yoktur!”* ⁽⁵⁰⁾

N: Evet, *“özne”* bizdeki bir çok bilinç durumunu, bir *“töz”ün sonucuymuş gibi gördüğümüz bir kurgudur.* ⁽⁵¹⁾

X: Bu anlaşılması kanımca en zor konulardan biri, biraz açabilir miyiz?

N: *Eylemlerin arkasında bir “varlık” yoktur; “eyleyen kişi” eyleme eklenmiş bir kurmaca sadece. ... Tüm bilimimiz, tüm duygusallıktan arınmışlığına rağmen, dilin ayartıcı etkisi altında, ... bu “özne”den bir türlü kurtulamıyor.* ^(52,53)

X: Yani insanların “ben” diye ya da “benlik” diye ifade ettiği, kişisel bir tarihi olan kişisel benlik inancı bir yanılsamadır diyorsunuz. Ve sonuçta buradan hareketle diyorsunuz ki, bırakın özgür iradeyi, irade bile yoktur.

N: *Dilimiz yapıyor yanılgının avukatlığını. ...Dil, her yerde bir eyleyen ve bir eylem (ya da bir özne ve bir fil) görür. İstencin, söz konusu fiilin nedeni olduğuna inanır. “Ben”e, varlık olarak “Ben”e, töz olarak “Ben”e inanır. Ve bu inancını tüm şeylere yansıtır... Varlık kavramı, yalnızca türevsel olarak “Ben” kavramından hareketle ortaya çıkar.* ^(54,55)

X: Diyorsunuz ki “Ben” diye bir şey yoktur, dolayısıyla olmayan bir şeyin iradesinden de bahsedemeyiz; sonuçta “irade” dediğimiz şey de yoktur.

N: *İçsel dünya hayaller ve seraplarla doludur: istenç de onlardan biridir. ... Ve hatta şu Ben! Bir masal, bir kurmaca, bir sözcük oyunu.* ⁽⁵⁶⁾

X: Bu durumda zihinsel edimler de yok demektir: İsteme/istemek edimi yok demektir, hatta düşünme/düşünmek edimi bile yok demektir.

N: *“İsteme”, “düşünme” kadar ufak bir gerçekliktir ancak: Katıksız kurmaca.* ⁽⁵⁷⁾

X: Şöyle diyebilir miyiz; istekler var fakat bunları isteyen bir “ben” yok, düşünceler var fakat bunları düşünen bir “ben” yok. Veya “kendimi iyi hissediyorum” demek şu anda hoş duygular var demektir. Bu, bir yanda “ben” denilen bir şey, öte yanda ondan ayrı duygu denen başka bir şeyin olduğu ve onları bir araya getirdiğiniz zaman “ben”in o güzel duyguları hissettiği anlamına gelmez. Böylece, düşünceleri düşünen veya duyumsamaları duyumsayan ayrı bir “ben”in bir yanılsama olduğunun ayırdına varıyoruz. ⁽⁵⁸⁾

N: Evet.

X: Benlik inkarını Budist öğretilerde de bulmak müm-

kün. Batı felsefesinde ise benlik problemine ciddi olarak eğilen ilk filozof - yanılıyorsam düzeltin lütfen - David Hume oldu.

N: Hume, benlik problemi ile ilgili soruların hiçbir zaman bir karara bağlanamayacağını ve bunların felsefi olmaktan çok dilbilgisini ilgilendiren güçlükler olduğu sonucuna varmıştır.⁽⁵⁹⁾

X: Anlaşılan o ki, benlik yanılısaması, diğer yanılısamların kendisinden türediği, inatçı ve en büyük yanılısama. Tanrı ve özgür irade kavramlarının birer yanılısama olduğunu kavrayabilen insanların bile, “Ben” kavramının da bir yanılısama olabileceğine ikna olmalarının çok zor olduğunu düşünüyorum; bunun kesinlikle kavranması gerektiğini, ancak kavranmasının da özellikle batılı bir zihin için fevkalade zor olduğunu düşünüyorum.

N: Spinoza’nın Etika’daki son cümlesini hatırlamanın yeridir belki şimdi: *Güzel olan her şey nadir olduğu kadar da güçtür.*

X: Sn. Schopenhauer, bu oturumda son sözü size vermek istiyorum. Sn. Nietzsche’nin “irade diye bir şey yoktur” söylemine ne diyorsunuz?

S: Benim felsefeme bundan daha aykırı bir şey yoktur. Sn. Nietzsche iradeyi bir hayal, bir serap diye niteliyor. Benim felsefemde ise irade her şeydir. İrade insanın özü-

dür, daha doğrusu irade her şeyin özüdür. Varolan her şey bu iradenin bir tezahürüdür. Popüler bir söylemle ifade edersek nihai gerçeklik iradedir. Daha felsefi bir söylem kullanmak istersek, irade “kendinde şey”dir, irade “numen”dir.

X: Bir kozmik veya evrensel zihinden bahsediyor gibisiniz sanki.

S: Hayır, hayır. Hep bu hataya düşülüyor. Benim kastım bir evrensel zihin değil. Zihinden değil iradeden bahsediyorum. Nihai gerçeklik olarak bu evrensel irade bilinçli değildir; irrasyonel, amaçsız ve kör bir iradedir söz konusu olan.

X: Kant ısrarla nihai gerçekliğin, numenin bilinemeyeceğini söylemişti.

S: Hayır, bilinebilir. Kozmik iradenin bir tezahürü olarak bizler, “kendi içimize” bakarsak onun ne olduğunu iyi kötü anlayabiliriz. Yani kendimizde, irade (veya istenç veya istem) olarak tanımladığımız şey yardımıyla, bu numeni tanıma imkanına sahibiz. Nihai gerçekliğin ya da kozmik iradenin mutlak olarak ne olduğunu tam olarak anlayamasak da, kendi irademiz kozmik iradeyi kavrayabilmek adına elimizdeki en önemli ipucudur.

X: Söz konusu iradeden kastınız bir yaşam iradesi mi?

S: Gayet tabii, ancak iradeye yaşam iradesi demek gereksiz bir söz kalabalığıdır.

X: Ama artık ne doğrulanabilecek ne de yanlışlanabilecek şeylerle ilgili konuşuyoruz, artık metafizik alandayız.

S: Tabii ki. Ve söyleşi başında metafizik konulara girmek hususunda mutabık kaldığımız için daha fazla bir şey söylemek istemiyorum. Merak edenler başeserimi yani “İrade ve Tasarım Olarak Dünya” kitabımı okuyabilirler.

X: Bu serzenişte çok haklısınız Sn. Schopenhauer, elinizi kolunuzu bağlamış gibi olduk. Ancak bizi anlayışla karşıladığınız için tekrar teşekkür ederim.

S: Yalnız Sn. Nietzsche’ye birkaç şey söylemek istiyorum. Kendisi “istenç diye bir şey yoktur” demesine rağmen, eserlerinde tekrar tekrar “güç istenci”ni vurgular. Güç istenci olarak adlandırdığı şey onun en temel motiflerinden birisidir. Bunu anlayabilmiş değilim.

N: *Benim teorim şöyle; güç istenci, tutkunun ilkel biçimidir ve diğer tüm tutkular sadece onun dış görünüşleridir. ... Tüm itici kuvvet güç istencidir. ...*

Boş bir sözcüktür Sn. Schopenhauer’in istenç dediği şey. Yaşama yönelik bir istenç de söz konusu değildir onda.

Çünkü yaşam, güç istencinin özel bir halinden başka bir şey değildir.^(60,61)

S: Hem benim sırtımdaki metafizik leopar kürkünün çıkarılması gerektiğinden bahsediyorsunuz – niye özellikle leopar kürkü? – hem de bir yerlerde *“Bu dünya için bir isim mi istediniz? Tüm esrarlarına bir çözüm mü istediniz? ... Bu dünya güç istencidir başka bir şey değil. Ve sizler de bu güç istencinden başka bir şey değilsiniz”* diyerek bu kürkü bir güzel giyiniyorsunuz. ⁽⁶²⁾

X: Eveet sayın konuklarım, izninizle, mutabakatımızı hatırlayarak bu güzel atışmayı ve oturumu burada sonlandırmayı ve bir çay molası vermeyi öneriyorum. Bir sonraki oturumun konusu etik ve mutluluk olacak.

II. OTURUM

(etik ve mutluluk üzerine)

İkinci oturum

X: Değerli konuklarım bu oturumda önce ahlak ve ahlak felsefesi üzerine konuşalım istiyorum. Sn. Nietzsche, her şeyden önce, ahlaki bir dünyadan söz edebilmek için ahlaki bazı gerçekler olması gerekir, değil mi?

N: *Ahlaksal gerçekler diye bir şey yoktur. Ahlaksal yargının, dinsel yargıyla ortak yanı, var olmayan gerçekliklere inanmasıdır.*

Ahlak belirli fenomenlerin yalnızca bir yorumlanmasıdır, daha doğrusu, bir yanlış yorumlanmasıdır. ⁽¹⁾

X: Fakat iyi ya da kötü eylemlerden, iyi ya da kötü insanlardan bahsedip duruyoruz. Nedir “iyi”, nedir “kötü”?

N: *Tek tek eylemler, güduları hiç dikkate alınmayıp, sadece yararlı ya da zararlı sonuçları yüzünden iyi ya da kötü olarak tanımlanıyorlar. Ne var ki bu tanımla-*

maların kökeni çok geçmeden unutuluyor ve eylemlerin kendilerinde ... “iyi” ya da “kötü” özellikler bulunduğu sanısına kapılıyor. ... Daha da ileri gidilip, iyi ve kötü sıfatları ... insanın tüm özüne veriliyor. Böylece bir insan ... en sonunda özü açısından sorumlu kınıyor. ...

Böylelikle ahlaki duyguların tarihinin, bir yanılgının, sorumluluk yanılgısının tarihi olduğu bilgisine varılmıştır. Bu yanılgı da istenç özgürlüğü yanılgısına dayanmaktadır. ⁽²⁾

X: Siz bir türlü ahlakın bir sorun olarak ele alınmadığından, ahlakın doğru dürüst eleştirilmediğinden yakınıyorsunuz.

N: *Her tür otorite karşısında olduğu gibi ahlak söz konusu olduğunda da, düşünmek yasaktır, daha önemlisi konuşmak yasaktır. Burada itaat edilmelidir. Dünya var olduğu günden beri, eleştiri konusu olmak isteyen hiçbir otorite olmamıştır; nerede kalmış ahlakı eleştirmek, ahlakı sorun olarak, çözülmesi güç bir şey olarak ele almak. ⁽³⁾*

X: Neden bu eleştiri yapılamıyor?

N: Çünkü ahlak sorununu kendi sorunu olarak, kendi kişisel derdi olarak bilen birisi çıkmadı doğru dürüst.

X: Nasıl yani?

N: Bir düşünürün ahlaki bazı sorunlar ile kişisel bir ilişkisi var mı, onlarda kendi yazgısını, sıkıntısını, mutluluğunu buluyor mu; yoksa ele aldığı sorunlar “kişisel olmayan” sorunlar mı? ... En önemli ayrım budur ve ikinci durumdan hiçbir şey çıkmaz. ...

Besbelli, törellik şimdiye dek hiç sorun olmadı. Tersine, ahlak, birinin bütün uyumsuzluklardan, çelişkilerden sonra ötekiyle üzerinde anlaşabildiği bir yer, düşünürlerimizin dinlendikleri, derin bir soluk aldıkları ... yer oldu. ⁽⁴⁾

X: Fakat hiç olmazsa ahlak tarihçileri tarihsel incelemelerini yaparken hiç eleştiri getirmiyorlar mı?

N: Bu ahlak tarihçilerinin - ki çoğu İngilizdir – pek değeri yoktur. ... Onların ortak yanlış öncülü, ulusların, ahlakın belli ilkeleri üzerinde uzlaştıklarını onaylamaları, sonra da bundan hem sizin hem de benim için bu ilkelere koşulsuz biçimde bağlayıcı olmak zorunda olduğu sonucunu çıkarmalarıdır.

Ya da, tersine, ayrı ayrı uluslar arasında törel değerlendirmelerin zorunlu olarak farklı olduğu gerçeğini görerek, bundan hiçbir ahlakın bağlayıcı olmadığı sonucunu çıkarmalarıdır.

İkisi de aynı ölçüde çocukçadır. ... Dolayısıyla şimdiye dek hiç kimse ahlak adı verilen, bütün ilaçların en ünlü-

sünün değerini sınamadı. ⁽⁵⁾

X: Siz şimdi bu eleştiriyi yapmaya çalışıyorsunuz, fakat kimileri de sizi ahlakı yadsımakla suçluyor.

N: “Ahlaklı olmayı yadsımak” – bunun anlamı öncelikle şu olabilir: İnsanların belirttiği ahlaksal nedenlerin, gerçekten onları belli davranışlara ittiğinin yadsınması,- yani bu, ahlaklı olmanın sadece laftan ibaret olduğunun ...iddiasıdır.

Sonra şu anlama gelebilir: Ahlak yargılarının gerçeğe dayandığını yadsımak. Bu noktada ... tüm ahlaksal yargıların temeli olarak yanlışların insanları ahlaksal davranışlara yönelttiği itiraf edilmiş olur. Benim bakış açım budur.

...ancak ben ahlaksızlığı da yadsıyorum. ... ahlaksızlık olarak adlandırılan birçok davranışın önlenmesi ve bunlara karşı mücadele verilmesi gerektiğini inkar etmiyorum. ... ama ben şöyle diyorum: Bazı şeyleri bugüne kadarki nedenlerin dışındaki nedenlerden dolayı yapmalıyız. Farklı düşünmeyi öğrenmeliyiz, ... çok daha fazlasını elde etmek için; farklı hissetmek için. ⁽⁶⁾

X: Ahlaki yargılar gerçeğe dayanmıyorsa, tüm ahlakımız bir yalan demektir. Öyle değil mi?

N: İçimizdeki canavar kandırılmak ister; ahlak beyaz

bir yalandır, o canavar bizi parçalamasın diye. Ahlakın kabullerinde yatan yanlışlar olmasaydı, insan hayvan kalırdı. ⁽⁷⁾

X: Peki, bilgi ve erdem hakkında ne düşünüyorsunuz? Yeterince bilgilenen insan erdemli olabilir mi? Bilgiden hareketle erdeme ulaşılabilir mi?

N: *Sokrates ve Platon “doğru bilgiyi doğru davranışın izlemesi gerekir” biçimindeki o tehlikeli önyargıya, o büyük yanlışla safça inanıyorlardı. ... ama bunun böyle olmadığı, ezelden beri her gün ve her saat kanıtlanan çıplak gerçektir. ... bugüne kadar hiçbir durumda bilgi ve davranış arasında köprü kurulamadığı, korkunç haki-katin ta kendisi değil midir? ...*

Üstadımın affına sığınarak şu cümlelerini hatırlatmak isterim: *“Herkes gerçekten iyiyi ya da kötüyü tam anlamıyla bilen ... yetkin ve mükemmel bir ahlak yargıcısıdır, ancak kendisinin değil de başkasının davranışları inceleniyor ve o sadece onaylayıp onaylamamak durumunda kalıyorsa.”* ⁽⁸⁾

X: Fakat sanırım Platon da sonunda ümitsizliğe düşmüş olmalı ki, “Menon” diyalogunun sonunda, Sokrates’e şunları söyletir: *“Erdem ne doğadan gelecek ne de sonradan öğretimle kazanılacaktır. Erdeme sahip olan kişi, erdemini tanrının lütfuyla kazanmıştır.”* ⁽⁹⁾

N: Bugün “insan şöyle olmalıydı, böyle olmalıydı” cümlesi bir parça ironiyle söylendiğinde ve hepimiz, insanın her şeye rağmen sadece olduğu şey olacağına ikna olduğumuzda ... nedeni ve sonucu ahlaki açıdan tersine çevirmeyi öğrenmiş oluruz.

Artık örneğin ... “erdem mutluluk getirir” demiyoruz. Görüşümüz, erdemin neden değil, sonuç olduğu yönündedir.

İnsan, terbiyeli “olduğu” için – yani iyi içgüdülere sahip olduğu ve uygun koşullar altında doğduğu için – terbiyeli bir insan haline gelir. ⁽¹⁰⁾

X: Yaygın görüş erdemin mutluluk getireceği yönündedir. Siz bu formülü tersine çevirmekten bahsediyorsunuz.

N: Her dinin ve her ahlakın temelinde yatan en genel formül: “Şunları ve şunları yap, şunları ve şunları yapma – böylece mutlu olursun” şeklindedir. ... Benim dilimde bu formül tersyüz oluyor. ... Mutlu bir insan belirli eylemleri yapmalıdır ve bazı eylemlerden de içgüdüsel olarak kaçınır. ... Formüle edersek; erdemi, mutluluğunun sonucudur. ⁽¹¹⁾

X: Kant’ın şu ünlü sözünü sanırım bu bağlamda yorumlamak gerekir: “Ahlak kendimizi nasıl mutlu kılacağımızın öğretisi değil, hangi yolla mutluluğa yaraşır olacağımızın öğretisidir.” ⁽¹²⁾

N: Ve ekler: *“Ahlak, hiçbir zaman mutluluk öğretisi diye alınmamalıdır.”*

X: Sn. Schopenhauer siz erdem ve bilgi konusunda ne düşünüyorsunuz?

S: *Erdem kesinlikle bilgiden ileri gelir. Ama o, sözlerle iletilebilen soyut bilgiden ileri gelmez. Soyut bilgiden gelseydi erdem öğretilibilirdi. Öyle olsaydı, erdemin doğasını, onun altında yatan bilgiyi soyut bir dille anlatarak bunu kavrayan herkesin etik bakımdan iyileşmesini sağlamış olurduk. Ama sonuçta böyle olmaz. ...*

Estetik dizgelerin bir ozan üretmemesi gibi, etik tartışmalarla öğretiler de erdemli bir insan üretmeyecektir. ... soyut düşüncelerin erdem üzerinde, birinin yaratılışının iyiliği üzerinde bir etkisi yoktur. Yanlış öğretiler erdemin yolunu şaşırtmaz, doğru olanlar da nadiren yardım eder. Öğretilerin ancak şöyle bir kişide değeri vardır; bu kişi, başka türde bir içgörüden ötürü erdemli olmuştur ve o öğretilerde, kendi usuna sunacağı hazır bir reçete bulur. ⁽¹³⁾

X: Siz böyle söyleyince aklıma Fichte'nin ünlü bir sözü geldi: *“Kişinin hangi tür felsefeyi seçeceği, nasıl bir kişi olduğuna bağlıdır.”* Siz erdem bilgiden gelir, ama bu bilgi soyut bir bilgi değildir diyorsunuz. Peki insanı erdeme götüren bilgi nasıl bir bilgidir?

S: *Bu bilgi doğrudan, sezgisel bir bilgidir. Us aracılı-*

ğıyla bu bilgiden ne kaçılabilir ne de ona ulaşılabilir. Bu sezgisel bilgi soyut olmadığı için iletilemez, herkesin içinde herkesin kendisi için doğmalıdır. Bundan ötürü, bu bilgi en uygun anlatımını sözlerde değil yalnızca eylemde, insan yaşamının akışında bulur. ⁽¹⁴⁾

X: İyi ya da kötü, insan davranışının temel güdüleri, temel kaynakları nelerdir sizce?

S: İnsan davranışının sadece üç temel kaynağı vardır. Bunlar bencillik, kötü yüreklilik ve merhamettir: Bencil eylemin düsturu şöyledir: Kimseye yardım etme, bilakis eğer sana bir faydası varsa herkese zarar ver. Kötü yürekli eylemin düsturu şöyledir: Kimseye yardım etme, bilakis elinden geldiği kadar herkese zarar ver. Merhamet ise her zaman başkalarının iyiliğini arzular, soyluluk ve yüce gönüllülüğe ulaşır. ... her insani eylem bu kaynaklardan birine bağlanabilir. ⁽¹⁵⁾

X: Yanılmıyorsam, Rousseau'ya göre merhamet, tüm erdemlerin en başta gelenidir.

S: Evet, ona göre merhamet tek doğal erdemdir; Rousseau için merhamet doğal bir duygudur. Hatta şöyle söyler: *"Yüce gönüllülük ya da insanlık, genel olarak insan soyuna duyulan merhamet değilse nedir ki?"* ^(16,17)

X: Hangi eylemleri ahlaki eylem olarak değerlendiriyorsunuz?

S: Gerçekten ahlaki eylemlerin yegane işareti her türlü bencilce mülahazanın yokluğudur; bu tür eylemleri, kişinin hemcinslerine duyduğu ilgi, ıstıraba duyulan merhamet ve herkese karşı duyulan şefkat doğurur. ⁽¹⁸⁾

X: Siz özellikle duygudaşlığı vurguluyorsunuz.

S: Duygudaşlık iki büyük erdemi, adalet ve şefkati doğurur. ... Adil insan her insanın hakkına saygı duyar ve onlara her türlü tecavüzden sakınır. ... Şefkatli insan ise ıstırap içindekilerin feryadını işiten ve onlara karşılık veren insandır. ...

Hayatın fırtına ve gerilimleri içinde, büyük ahlaki çatışmalarda bizleri koruyan duygudaşlığın gizil gücü, bizi aşağılara sürükleyense onun yokluğudur. ⁽¹⁹⁾

X: Fakat duygudaşlık çok nadir görülen bir şey, ben doğrusu insanlarda duygudaşlık yerine bir nefret seziyorum, hem de başkalarına yönelik yoğun bir nefret. Bununla başa çıkabilmemiz mümkün mü?

S: *Kim olursa olsun, her ne zaman bir insan ile münasebet kurarsan, ... dikkatini sadece onun ihtiyaçları, ıstırapları, endişeleri ve acıları üzerine yoğunlaştır. O vakit her zaman onunla akrabalığını hissedecek, onun duygularını paylaşacak ve nefret yahut aşağılama yerine şefkat ve merhameti tecrübe edeceksin. ...*

Nefret ve aşagılamayı bastırmanın tek yolu ... insanı bir merhamet konusu olarak görmektir.⁽²⁰⁾

X: Sn. Nietzsche, sizin bu merhamet konusuna pek de sıcak bakmadığınızı biliyoruz, neler söylemek istersiniz?

N: *İnsan şunu iyice bir düşünsün bakalım: Kendisine hiç yakınlık duymadığımız biri, gözümüzün önünde suya düşerse niye arkasından atlarız?*

“Merhametten, o an insan sadece diğerini düşünür” – der düşüncesizlik. ...

Gerçek ise şudur: Merhamet duyarken ... bilinçli olarak kendimizi düşünmeyiz, ama tümüyle bilinçsiz bir şekilde kendimizi düşünürüz, tıpkı ayağımız kaydığında düşmek için gerekli hareketleri yapmamız gibi. Başkasının yaptığı bir kaza bizi üzer, eğer ona yardım etmezsek, bu durum bizim güçsüzlüğümüzü, belki de korkaklığımızı ortaya koyabilir. ... Ya da başkasının duyduğu acı bizi uyaran bir tehlike işaretidir; ve insanın tehlikelere ne kadar açık ve dayanıksız olduğunun belirtisi olarak bize acı verebilir. ...

Merhamet duyduğumuzda kurtulduğumuz, işte sadece bize ait olan bu acıdır. ... Merhameti öven kişinin, ahlak alanında yeterince deneyimi yok demektir. Bu, benim Sn. Schopenhauer 'in merhametle ilgili anlatabildiği tüm inanılmaz şeylere duyduğum kuşkudur. ⁽²¹⁾

X: Siz, anladığım kadarıyla, merhamet bu dünyadaki ıstı-
tırabı azaltacağı yerde çoğaltır diyorsunuz.

N: *Merhamet gerçekten acı veriyorsa, zararlı bir duygu-
ya kapılıp gitmek gibi bir zayıflıktır. Bu dünyadaki ıstı-
rabı arttırır. ... Kim bir kez denemek için bile olsa, merha-
met uyandıran olayları izleyip, çevresinde karşılaşacağı
sefaletin muhakemesini yaparsa, kaçınılmaz bir biçimde
hasta ve melankolik olur.*

*Ama kim bir hekim olarak insanlığa herhangi bir an-
lamda hizmet etmek isterse, o söz konusu bu duyguya
karşı çok dikkatli olmak zorundadır; bu duygu en önem-
li anlarda onu etkisiz hale getirecek, bilgi birikimini ve
uzattığı yardım elini engelleyecektir. ⁽²²⁾*

X: Gelelim karaktere. Sn. Schopenhauer, siz insan dav-
ranışlarında esas belirleyicinin karakter olduğunu vurgu-
luyorsunuz.

S: *İnsanlar hakkında her türlü bilginin temeli ve ilk dersi
şu sarsılmaz kanaattir. ... Bir insanın eylemleri doğuştan
getirdiği ve değişmez olan karakterden kaynaklanır, gü-
dülerle daha özel biçimde belirlenir ve dolayısıyla bu iki
etkenin zorunlu sonucudur. ...*

*Karakterin değişmezliği ve ondan kaynaklanan eylemin
zorunluluğu damgasını, ... kimi durumlarda davranması
gerektiği şekilde davranmamış kimsenin üzerine görül-*

medik bir açıklıkla vurur. O kişi eyleminin yanlışlığını görüp pişman olduğunda şöyle der: “Evet, eğer bunu tekrar yapmam istenseydi, farklı davranırdım!” Fakat kendisinden tekrar istendiğinde aynı şey olur ve gene daha önce davrandığı gibi davranır – büyük şaşkınlığına rağmen.

Bir insan nasılsa o şekilde hareket etmek zorundadır; dolayısıyla kusur ve erdem onun eylemlerine değil, fakat gerçek doğasına izafe edilir. Bu yüzden teizm ile insanın ahlaki sorumluluğu birbiriyle bağdaşmaz, zira böyle bir sorumluluk her zaman gerçekte insanın “yaratıcısına” düşer. İnsanın ahlaken özgür olduğunu varsayarak boş yere bu iki bağdaşmazlık arasında bir köprü oluşturulmaya çalışılmıştır, ama bu köprü her defasında çökmektedir. ⁽²³⁾

X: Sn. Nietzsche, bu görüşe katılıyor musunuz?

N: *Hiç kimse kendi edimlerinden sorumlu değildir, hiç kimse kendi özünden sorumlu değildir. ... Bu ilke güneş ışığı kadar aydınlıktır ve yine de burada herkes gölgeye ve hakikat dışına geri çekilmeyi tercih ediyor; sonucundan korktuğu için. ⁽²⁴⁾*

X: Sn. Schopenhauer “karakter değişmez” diyor. Aynı fikirde misiniz?

N: *Karakterin değişmez olduğu, kesin anlamda doğru*

değildir; bu yaygın ilke burada daha çok, bir insanın kısa ömründe etkili olan güdülerin genellikle binlerce yılın belirgin el yazılarını bozacak kadar derinde iz bırakmadıkları anlamına gelir. Seksen bin yaşında bir insan düşünülseydi onda mutlak değişken bir karakter bulunurdu, öyle ki ondan art arda sayısız değişik birey geliştirdi. İnsan yaşamının kısılalığı, insanın özellikleri hakkında bazı yanlışlıklar iddialarda bulunulmasına yol açıyor. ⁽²⁵⁾

X: Şimdi de şu iliklerimize işlemiş bencillik konusu üzerinde biraz daha duralım istiyorum.

S: *Her insanın içinde, en başta ve en önde, muazzam bir bencillik barınır ki günlük hayatta küçük ölçekte ve tarihin her sayfasında büyük ölçekte görüldüğü üzere, hak ve adaletin hudutlarını en büyük serbestilikle ihlal eder. ... Fakat tabiatımızın sınır hudut tanımaz bencilliğinin üzerine, az veya çok her insan yüreğinde, tıpkı yılanın dişi üzerinde toplanmış zehir gibi, hınç, kin, garez, öfke, haset ve kötü niyet toplanmıştır ve zehrini akıtmak için... sadece uygun bir fırsat bekler. ...*

Dolayısıyla her türlü çıkar gözetmez iyilik izah edilemez bir eylemdir, o bir muammadır. ⁽²⁶⁾

X: Sn. Nietzsche, siz çıkar gözetmez ya da özgecil tabir ettiğimiz eylemler hakkında ne düşünüyorsunuz? Onlar bir muamma ya da mucize mi?

N: *İlkin, sadece salt bencilce olmayan eylemlere yetkin bir öz, zümrüt-ü anka kuşundan daha da masalsıdır. ... Şimdiye dek bir insanın, hiçbir kişisel güdü olmadan ve sadece başkaları için bir şeyler yaptığı görülmüş değildir. ... içsel bir zorunluluk içermeyen bir şeyi nasıl yapabilecekti ki?* ⁽²⁷⁾

X: Ama çoğumuz bu türden eylemlere şahit olmuştur; annelerin çocuklarıyla ilişkisi buna en güzel örnek değildir?

N: Tabii ki şahit olmuşuzdur. Ben bu türden eylemlerin görünüşte özgecil fakat aslında bencil eylemler olduğunu söylüyorum. Ahlaki konularda insan birey olarak değil “bölünmüş” olarak davranır.

X: Anlayamadım. Açar mısınız lütfen?

N: *Bir asker, vatanı için savaş meydanında şehit düşmeyi arzular. Çünkü vatanın zaferiyle birlikte onun en büyük arzusu da zafer kazanmıştır. Bir ana çocuğuna, kendisine esirgediği şeyi, uykuyu, en iyi yemeği, yerine göre sağlığını, servetini verir. – Peki tüm bunlar egoizm dışı durumlar mıdır? Bu eylemler Sn. Schopenhauer’in deyişiyle “olanaksız ama yine de gerçek” oldukları için birer mucize midirler?*

Tüm bu örneklerde insanın kendisine ait bir şeyi, ... kendisine ait başka bir şeyden daha çok sevdiği, yani kendi

varlığını iki parçaya böldüğü ... açık değil midir?

Eğer dik kafalı birisinin “şu insanın karşısında geri çekilmektense, kurşuna dizileyim daha iyi” demesi, özünde farklı bir şey midir? ... bu eğilime ayak uydurmak “egoizm dışı” değildir. – Ahlakta insan birey olarak değil, bölünmüş olarak davranır. ⁽²⁸⁾

X: Şimdi aklıma Çinli bir bilgeden, Chuang Tzu’dan okuduğum bir pasaj geldi, şöyle bir şeydi; *“Birisi bir pazar yerinde bir yabancının ayağına basarsa hemen özür diler ve mazeretini söyler ama bir ana yahut baba çocuğunun ayağına basarsa dikkat bile etmez, özür bile dilemez.” ⁽²⁹⁾*

N: Çok güzel; insan hiç “kendisinden” özür diler mi?

X: Gelelim “vicdan” kavramına. Dilimizden hiç düşürmediğimiz vicdana; vicdana danışmaktan söz ederiz, vicdan azabından söz ederiz, hatta kimileri Tanrının içimizdeki sesi der ona. Sahi, nedir vicdan?

N: *Vicdanımızın içeriği, çocukluk yıllarımızda saygı duyduğumuz ya da korktuğumuz kişiler tarafından bizden düzenli olarak ve nedensizce istenen her şeydir. Zorunluluk duygusu (“bunu yapmalıyım, bunu yapmamalıyım”) vicdan tarafından uyarılır ve sormaz, neden yapmalıyım diye. Bir şeyin “çünkü” ve “neden” ile yapıldığı tüm durumlarda, insan vicdanına dayanmadan davranır.*

Otoritelere duyulan inançtır, vicdanın kaynağı: yani insanın kalbindeki tanrının sesi değil, bazı insanların insandaki sesidir vicdan. (30)

X: Vicdanımızın sesine kulak vermeyelim mi yani?

N: *Niçin vicdanının sesine kulak veriyorsun? Böyle bir yargıyı doğru, şaşmaz sayma hakkını nereden alıyorsun? Entelektüel vicdandan söz edildiğini duymadın mı hiç? Senin “vicdanının” ardındaki bir vicdandan? ...*

“Bu yargı nasıl doğdu?” diye sormalı, sonra da “beni ona kulak vermeye iteleyen nedir?” demelisin. ... Senin, vicdanının sesi diye kabul ettiğin şu ya da bu yargı kendini, hiçbir zaman uzun uzadıya düşünmemiş olmana, sana çocukluğundan beri doğru olduğu söylenmiş olanı körü körüne kabul ediyor olmana da bağlı olabilir. ...

Kısacası, daha ustaca düşünmüş, gözlemiş olsaydın; daha çok şey öğrenmiş olsaydın, hiçbir koşulda senin bu “vicdanını”, vicdan diye adlandırmazdın. (31)

X: Peki ya “vicdan azabı”? Bunu yaşamayan var mıdır? Ayrıca, vicdan azabı diye bir şey varsa, bunun insan özgürlüğü ile bir ilgisi olması gerekmez mi? “Bunu yaptım; ama yapmayabilirdim; şunu yapmadım ama yapabiliirdim” diye düşünürüz; bundan, insan özgür olduğu için vicdan azabı duyar sonucu çıkmaz mı?

N: *İnsan özgür olduğu için değil, ama kendisini özgür sandığı için pişmanlık ve vicdan azabı duyur.* ⁽³²⁾

X: Siz vicdan azabının, günah kavramı ile ilişkilendirildiği için bu denli rahatsız edici olduğunu belirtmişsiniz bir yerlerde, yanılmıyorsam.

N: *Bir Tanrı tasarımı, inanıldığı sürece huzursuzluk verir. ... Ama Tanrı tasarımı gereksizleşirse, tanrısal talimatlara karşı işlenmiş bir suç olarak “günah” duygusu da gereksizleşir. O zaman geriye, dünyevi adaletin cezalarından ya da insanların aşağılamasından duyulan korkuyla çok iç içe ve akraba olan bir sıkıntı kalır sadece. ... İnsan son olarak bir de tüm eylemlerinin mutlak zorunluluğuna ... ilişkin felsefi inancı kazanmayı başarsa ve bunu kanına ve canına işlerse, her türlü vicdan rahatsızlığının kalıntısı da ortadan kalkar.* ⁽³³⁾

X: Değerli konuklarım şimdi de izninizle iyimserlik ve kötümserlik hakkındaki görüşlerinizi almak istiyorum. Sn. Schopenhauer, siz kötümser bir filozof olarak tanınıyorsunuz.

S: Sn. Nietzsche nasıl tanınıyormuş?

X: Daha iyimser, daha doğrusu trajik iyimser. Sn. Schopenhauer izninizle “İstenç ve Tasarım Olarak Dünya” kitabınızdan altını çizdiğim bazı yerleri okumak istiyorum, şöyle diyorsunuz:

“Büyük çoğunluğun yaşamı, sonunda onu yitirmenin kesinliği ile bu varoluş için çabalayıp durmak yalnızca. Ancak onların bu yorucu savaşa katlanmalarına olanak veren, yaşam sevgisinden çok ölüm korkusudur. Ölüm geri plandadır, kaçınılmazdır, her an yaklaşabilir onlara. Yaşamın kendisi kayalarla, girdaplarla dolu bir denizdir. ...

İnsan kim olursa olsun, nelere sahip olursa olsun yaşamın özündeki acıyı başından atamaz. Acıyı sürgün etmek için dur durak bilmeyen çabalar, acının biçimini değiştirmekten başka işe yaramaz. ...

Şimdiye dek bir sonraki günü yaşamak zorunda kalmayı en az bir kez dilemeyen biri yaşamadı. Buna göre bunca sık üzüldüğümüz yaşamın kısa oluşu, belki de onun en iyi şeyidir.

Dante, cehennemi tasvir için gereci bizim dünyamızdan almadıysa nereden aldı? Öte yandan sıra cenneti, onun hazlarını betimlemeye geldiğinde aşılmaz güçlüklerle yüz yüze kaldı.” (34)

S: Belki şunu da ilave edebilirsiniz: *“Bu dünya, olası dünyalar içinde en kötüsüdür.” (35)*

X: Sn.Schopenhauer, darılmayın ama, gerçekten kötümser sıfatını hak ediyorsunuz.

S: *Bir bütün olarak bakıldığında her bir insan hayatı bir tragedyanın niteliklerini sergiler ve biz kural olarak hayatın bir dizi düş kırıklığıyla dolu umuttan, boşa çıkmış emellerden, suya düşmüş tasarılardan, çok geç fark edilmiş yanlışlardan başka bir şey olmadığını anlarız.* ⁽³⁶⁾

X: Yapmayın, hayatın hiç mi değeri yok?

S: *“Hayatın değeri, tam da onun istenilmeye değer olmadığını öğretmesinde yatar.”* ⁽³⁷⁾

X: Sn. Nietzsche, yardımınıza ihtiyacım var; böylesi bir kötümserlik, başlı başına bir problem değil mi?

N: *Her yerde pesimizm(kötümserlik) tartışılmakta ve pesimizmin mi yoksa optimizmin mi daha iyi olduğu sorusu görüşülmektedir, sanki bunun mutlaka bir cevabı olması gerekiyormuş gibi. ... İnsanlar, pesimizmin bir problem değil, bir semptom olduğunu ve aslında “nihilizm” kelimesiyle değiştirilmesi gerektiğini ...görmüyor.* ⁽³⁸⁾

X: Sn. Schopenhauer’in kötümser – ya da nihilist – felsefesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

N: *Schopenhauer’in felsefesi her zaman için, öncelikle bireysel açıdan yorumlanmalıdır. Kişi onu yalnızca kendisi için, kendi zavallılığını ve zorunluluğunu, kendi sınırlılığını kavramak için, bunun panzehirlerini ve avuntularını öğrenebilmek için... yorumlamalıdır.*

Schopenhauer bize insan mutluluğunun gerçek ve görünüşteki yükselişleri arasında ayırım yapmayı öğretir: Ne zengin, ne saygın ne de bilgili olmanın bireyi varoluşunun değersizliği hakkındaki derin bezginliğinden kurtarabileceğini ve ancak yüceltici bir genel hedef sayesinde bir anlam kazandığını öğretir. ... Elbette, kişiyi derinden ve yürekten bir tevekküle götüren bir çabadır bu; çünkü, bireyde ve toplumda neyi ne kadar iyileştirmek mümkündür ki? (39)

X: Sn. Nietzsche, yoksa siz de mi yaşamın değeri konusunda olumsuz düşünüyorsunuz?

N: Yaşam hakkında, tüm zamanlarda en bilgeler hep aynı yargıya varmışlardır: Değmez ... Her zaman ve her yerde aynı ses duyulmuştur ağızlarından, - kuşku dolu, efkar dolu, yaşam yorgunluğu dolu bir ses. Sokrates bile demişti ki ölürken: "Yaşamak, uzun süre hasta olmak demek." Sokrates bile bıkmıştı. ...

Bugün de hala böyle mi konuşacağız? Hakkımız var mı buna? ...

Yaşam hakkında, yaşamdan yana ya da ona karşı yargılar, değer yargıları, nihayetinde asla doğru olamazlar – bu tür yargılar kendi başlarına birer budalalıktırlar. Kesinlikle kavramak gerekir, yaşamın değerinin kestirilemeyeceğini. Yaşayan biri tarafından değil, çünkü böyle biri bir taraftır ve yargıç değildir; bir ölü tarafından da

olamaz, başka bir nedenle. Bir filozof açısından ise yaşamın değerinde bir sorun görmek ... bilgeliğin üzerinde bir soru işareti olarak kalır. ⁽⁴⁰⁾

X: Siz “insan hasta hayvandır” diyorsunuz; nedir hastalığı?

N: *İnsan, herhangi bir hayvandan daha hasta, daha değişkendir, kuşku yok bundan – hasta hayvandır: Nasıl böyle olmuştur? Kuşkusuz o, herhangi bir hayvandan daha fazla riske girmiş, daha dik kafalı, yazgısına daha fazla meydan okumuştur. ... Odur, kendisiyle büyük deneyler yapan, en son egemenliği ele geçirmek için hayvanlarla, doğayla, tanrılarla boğuşan.*

Mutsuz ve doyumsuz odur, hala zapt edilmez olan, sonuza dek geleceğe yönelmiş, dur durak bilmeyen enerjiyle asla huzur bulmayan; böylece geleceği aman vermez bir mahmuz gibi her an etine saplanan.

Böylesi yürekli ve zengin hayvan, bütün hasta hayvanların ... en hastası olmaz da ne olur? ⁽⁴¹⁾

X: Peki ya mutluluk? O da mı bir yanılsama? Bu hasta hayvanın mutlu olma ihtimali var mı? Varsa, mutluluğu yakalayabilmek için neler yapmalıyız?

N: *Şayet birey mutlu olmak istiyorsa, ona mutluluğa giden yol ile ilgili talimatlar verilmemelidir; çünkü birey-*

sel mutluluk, başkalarının bilmediği kişisel kurallarla mümkündür, dış kaynaklı kurallarla sadece engellenir, örselenir.

Ahlaksal olarak adlandırılan kurallar, gerçekte bireylere karşı olup, onların mutluluğunu kesinlikle istemezler. Keza bu kurallar “insanlığın” mutluluğu ve huzuru ile de pek bağıntılı değildir. ...

İnsanlığın gelişim sürecindeki bilinçsiz amacının mutluluk olduğu doğru değildir: Gelişimin her basamağında ulaşılabilecek özel ve kıyaslanmayacak, ne büyük ne de küçük, aksine kendine özgü bir mutluluk vardır. Gelişim mutluluk değil, gelişim ister, başka bir şey değil. – İnsanlığın genel olarak kabul edilen bir amacı olsaydı, ancak o zaman “öyle ya da böyle davranılmalı” diye öneride bulunmak mümkün olurdu. Şimdilik böyle bir amaç söz konusu değil. ⁽⁴²⁾

X: Sn. Schopenhauer aynı soruyu size soralım.

S: Her şeyden evvel hiçbir insan mutlu değildir; bütün hayatı boyunca hayali bir mutluluk peşinde koşup durur, nadiren ele geçirir ve ele geçirse bile, geçirmesiyle birlikte bir yanılsamadan, bir düş kırıklığından başka bir şey kalmayacaktır geride. Ve kural olarak sonunda bütün umutları suya düşecek ve limana bir enkaz halinde girecektir. ⁽⁴³⁾

X: Evet, beklediğim türde bir cevap oldu bu doğrusu. Siz bu konularda Sn. Nietzsche'den biraz daha somut ve açık konuşuyor ve mutluluğun iki düşmanından bahsediyorsunuz: Acı ve can sıkıntısı. Açıklar mısınız?

S: *En genel bir bakış, insan mutluluğunun iki düşmanını, acıyı ve can sıkıntısını gösterir. Ayrıca, birinden uzaklaştıkça, diğerine yaklaştığımızı ve bunun tersinin de geçerli olduğunu; böylece, yaşamımızın gerçekten bu ikisi arasında daha güçlü ya da daha az bir salınım oluşturduğunu anımsatmakta yarar var. ...*

Yoksulluk ve yoksunluk acı verir; buna karşılık güvenlik ve bolluk can sıkıntısı doğurur. Buna uygun olarak, düşük halk sınıfının yoksulluğa, yani acıya karşı sürekli bir savaşım içinde olduğunu görürüz; buna karşılık zenginler ve seçkinler dünyası can sıkıntısına karşı, çoğu zaman gerçekten umutsuz bir savaşım içindedir. ⁽⁴⁴⁾

X: Yani, sonuç itibariyle mutluluk bizler için ulaşılmayacak bir düşten mi ibaret?

S: *Hepimiz dünyaya mutluluk ve haz istemleriyle dolu olarak geliriz ve bunları gerçekleştirme yolundaki budalaca umudu besleriz. ... bir süre sonra deneyim gelir ve mutluluğun ve hazzın, yalnızca uzaktan görünen, yanına yaklaşıldığında yitip giden bir serap olduğu, buna karşılık dertlerin ve acıların gerçeklikleri olduğu ... kavrayışını getirir.*

Bu ders yararlı olursa mutluluğun ve hazzın peşinden koşmayı bırakırız ve daha çok, acının ve dertlerin giriş yolunu olabildiğince daraltmayı düşünürüz Ondan sonra, dünyanın sunabileceği en iyi şeyin acısız, dingin, katlanılır bir yaşam olduğunu öğreniriz. ...

Çok mutsuz olmamanın en güvenilir yolu, çok mutlu olmayı istememektir. ⁽⁴⁵⁾

X: Hah, işte şimdi öğretinizin kilit kavramına geldik: İstememek! Size göre her istek acıdan doğar, fakat bu isteklerin tatmini hiçbir şekilde çözüm değildir. Tek çözüm, “istememek”tir.

S: *Her istek gereksinimden doğar, demek ki her istek eksiklikten, buna göre de “acı”dan doğar. Dileğin yerine getirilmesi eksikliği, acıyı sona erdirir. Ancak, yerine getirilen her istek için geride yadsınan en az on istek kalır.*

...

Doyum, dilenciye atılan sadaka gibidir, sadaka onu bugün canlı tutar, böylece onun sefaleti yarına uzatılabilir. Öyleyse, bilincimiz istekle dolduruldukça, kendimizi ... isteklere bıraktıkça, istemenin kölesi oldukça, ne kalıcı mutluluğumuz ne de kalıcı erincimiz olur. ...

Bu yüzden, istemenin kölesi olan kişi sürekli İksion'un tekerleğine gerili durumdadır, Danaos kızlarının eleği ile su çeker, durmadan susayan Tantalus'tur. ⁽⁴⁶⁾

X: Bu yaklaşım, sizin felsefenizle Buda öğretisinin keştiği noktalardan biri, değil mi?

S: Evet.

X: Sn. Schopenhauer, siz uzak doğu düşüncesiyle bağlantı kuran bir filozofsunuz. Budizm ve hinduizme ilginizin kaynağı nedir?

S: Ben, kendi felsefemi geliştirdikten sonra Doğu felsefesini keşfettim. Beni Hindu ve Budist öğretilerle ilk tanıştıran kişi Friedrich Majer olmuştur. Bu öğretiyi ya da felsefelerin kimi öğelerinin, benim tamamen farklı bir yoldan giderek ulaştığım kimi sonuçlarla uyuştuğunu görmek doğrusu beni çok şaşırtmıştır.

X: Kendimizi Buda ile sınırlandırırsak, Buda'nın temel öğretisi olan "Dört Yüce Hakikat" ile sizin dünya görüşünüz arasındaki benzerlik hemen göze çarpıyor. Dört Yüce Hakikati basitçe özetlersek; 1) Bu yaşam, doğası gereği kaçınılmaz acılarla, ıstıraplarla dolu bir yükür. 2) Bu acılara neden olan şey, bizim bitmek bilmez isteklerimiz, arzularımız, tutkularımız ve tamahkarlığımızdır. 3) Bu acı ve ıstıraba ancak ve ancak bu istemeyi, bu arzulamayı bırakarak son verebiliriz. 4) Bu ıstırabı dindirme yöntemi "sekiz katlı yol"a dayanır. Bu yol bir pratikler dizisidir; bir dizi zihinsel, ahlaki ve meditasyona dayalı teknik içerir. Bu yolu başarıyla kat eden kişi, sonunda derin bir kavrayış haline ve huzura yani "nirvana"ya ulaşır.

Sn. Schopenhauer, sizin kötümser dünya görüşünüzün bu dört hakikatten birincisine karşılık geldiğini söyleyebiliriz miyiz?

S: Evet. Tabii dahası da var. Budist öğretilerde “iştiha” veya “susuzluk” olarak da tanımlayabileceğimiz bir “hayata bağlılık” fikri yer alır. Budacılara göre ıstıraptan kurtuluş, ancak bu iştihanın kesilmesiyle mümkündür. İşte bu fikre, benim kurtuluşun ancak her türlü istemenin yadsınmasıyla mümkün olduğu yönündeki öğretim karşılık gelir. ⁽⁴⁷⁾

X: Tabii, benzerlikler bu ikisiyle sınırlı değil. Ancak, Budist öğretilerdeki “karma”, “samsara” ve “yeniden doğuş” öğretilerine dalmadan, diğer benzerliklere değinmemiz mümkün değil. Bu yüzden, affınıza sığınarak, bu kadarıyla yetinelim diyorum. Yalnızca şunu öğrenmek istiyorum; istemenin yadsınması sonuçta “çileci” bir yaşam anlamına gelmez mi? Tavsiye ettiğiniz bu mu?

S: *Çilecilik terimiyle ben daha dar anlamda, hoş gideni bir yana koyup hoş gitmeyeni arayıp bulmayı, istemenin küçük düşürülmesi için kendi kendini şiddetle cezalandırmayı anlıyorum. ...*

Gelgelelim sonuçta çekilen her acı, yadsıma bakımından ikincil bir yoldur. Gerçekten de çoğu kişi istemeyi yadsımaya böyle ulaşır diyebiliriz. ... bilinen acıdan çok kişisel olarak yaşanan acının dünyadan tam bir el

çekme ürettiğini kabul edebiliriz. Çünkü bilginin tek başına, istemeyi yadsımaya yetmesi az sayıdaki insanda söz konusu olur. ... Bu yüzden, istemenin yadsınabilmesi için çoğu durumda önce isteğin büyük bir kişisel acıyla kırılması gerekir. İstek böyle kırıldığında giderek artan üzüntüsünün bütün basamaklarından geçen birini görürüz. ... bu kişi umutsuzluğun eşiğine gelince birden kendi kabuğuna çekilir, kendini ve dünyayı tanır. Bütün doğası değişir, kendi kendisinin üzerine yükselir. ... Bu, yaşama isteğini yadsımanın gümüşüdür; acının arıtıcı ateşinden birdenbire ortaya çıkan bir gümüş ışıltısıdır. (48)

X: Sn. Nietzsche, mutluluk bağlamında “umut” çoğu insan için çok önemlidir. Pek çoğumuz onu öylesine önemseriz ki “umutsuz yaşanmaz” deriz, “aman umudunu yitirme” deriz. Fakat siz umudu bir kötülük olarak tanımlıyorsunuz, neden?

N: Pandora kötülük dolu kabı getirip açtı. Tanrıların insanlara bir “hediyeydi” bu; dıştan bakıldığında güzel, baştan çıkarıcı bir hediye idi ve “mutluluk kabı” denmişti ona. Sonra tüm kötülükler, canlı kanatlı varlıklar uçtular dışarıya: O gün bugündür uçuşup dururlar ortaklıkta ve gece gündüz zarar verirler insanlara.

Tek bir kötülük henüz çıkamamıştı kaptan dışarıya; o sırada Pandora, Zeus'un isteğiyle kapatınca kapağı, kalmıştı o kötülük kabın içinde. Şimdi mutluluk kabını her

zaman evinde tutar insan ve bir hazinenin bulunduğunu zanneder bu kabin içinde; onun emrindedir hazine, uzatır elini canı istedikçe; çünkü bilemez Pandora'nun getirdiği kabin kötülük kabı olduğunu ve geride kalan kötülüğün mutluluk verici en büyük şey olduğunu zanneder, – umuttur o.

Zeus, öteki kötülüklerden de fazlasıyla eziyet çeken insanın, yaşamı kestirip atmamasını, hep yeni eziyetler çekmeye devam etmesini istemişti. Bunun için insanlara umudu verdi; aslında kötülüklerin en kötüsüdür umut, çünkü insanın çektiği eziyeti uzatır. (49)

X: Sn. Schopenhauer, siz bu hikayeyi böyle yorumlamıyorsunuz galiba, değil mi?

S: Pandora masalı benim için hiçbir zaman açık olmadı; doğrusunu söylemek gerekirse her zaman bana saçma ve akıl almaz görüldü. Bizzat Hesiodos tarafından bile yanlış anlaşıldığını ve asıl maksadından saptırıldığını düşünüyorum. ... Pandora, kutusunda dünyanın bütün kötülüklerini değil, bütün iyiliklerini barındırır. Epimetheus onu aceleyle açınca, umut dışında bütün iyilikler çıkar gider, bir tek umut saklanır ve bize kalır. (50)

X: Değerli konuklarım, artık maalesef söyleşimizin sonuna geliyoruz; fakat son olarak, söyleşinin başında şöyle bir değindiğimiz, Sn. Nietzsche'nin ünlü "Tanrı öldü" söylemi üzerinde duralım istiyorum. Bu söylem, son de-

rece trajik bir sürecin son aşamasını müthiş çarpıcı bir üslupla betimliyor.

Bu süreç insanlığın henüz bilgisiz ve çaresiz olduğu çağlarda kendisine bir “Tanrı” yaratması ile başlıyor, ancak zamanla insanlık bu kavramı kendisinin yarattığını unutup onu dışsal, aşkın ve mutlak bir gerçeklik olarak kabulleniyor. Kant’ın deyişiyle, bu kavramın, dışımızdaki bir varlık değil içimizdeki bir düşünce olduğunu unutuyor. Fakat ne var ki insanlık bilgilendikçe, bilinçlendikçe, ister istemez bu inanç çökmeye, çözölmeye başlıyor. Ritüellerimiz devam etse de artık içleri boşalmış, Tanrı sözcüğü dilimizden düşmese de artık eski gücünü kaybetmiş durumdadır, kısacası dünyanın büyüğü artık bozulmuştur.

Evet, bu ünlü söylemin yer aldığı pasajdan bir bölüm okumadan bu söyleşiyi kapatmak istemiyorum. Şen Bilim, üçüncü kitap, fragman 125:

Öğle öncesi aydınlığında bir fener yakan, pazar yerinde koşarken durmadan “Tanrıyı arıyorum! Tanrıyı arıyorum!” diye bağırarak kaçık adamı duymadınız mı? Orada Tanrıya inanmayan çok insan olduğundan bağırışı bir şamataya neden olmuştu. “Ne oldu, Tanrıyı mı kaybettin?” dedi biri. “Küçük bir çocuk gibi kayıp mı oldu?” diye sordu öteki. “Ya da saklanmıştı belki?”, “Bizden mi korkuyor yoksa?”, “Terk edip de gitmiş olmasın sa-

kın?", "Taşındı mı acaba?". Kafaları karışmış böyle gülüşüp bağıştılar.

Deli onların ortasına atıldı ve bakışlarıyla süzdü onları. "Tanrı nereye mi gitti? Size söyleyeceğim!" diye bağırdı.

"Onu biz öldürdük, siz ve ben! Hepimiz onun katilleriyiz! Ama nasıl yapmış olabiliriz böyle bir şeyi? Denizi kim içebilir? Ufûğu silecek süngeri kim verdi bize? ... ne yaptık biz? Nereye gidiyor şimdi dünya, biz nereye gidiyoruz? Durmaksızın düşmüyor muyuz? Öteye, beriye, yana, her tarafa doğru? Hala bir aşağısı ve yukarısı var mı? Sonsuz bir hiçliğin içinde yolumuzu yitirmiyor muyuz? Boşluğun soluğu ensemizde değil mi? Hava daha da soğuk değil mi? Hep daha da karardığını, daha da karanlık olduğunu görmüyor musunuz? Güpegündüz fener yakmak gerekmiyor mu? Tanrıyı gömmekte olan mezarcıların gürültülerini duymuyor muyuz? ...

Tanrı öldü! Ve onu öldüren de bizleriz!

Bizler, bütün katillerden daha katil olan bizler nasıl avutacağız kendimizi? Dünyanın sahip olageldiği en kutsal ve güçlü şey bizim bıçağımızın altında can verdi. Kim silecek bu kanı elimizden? Hangi suyla aratabiliriz kendimizi? Nasıl bir kefaret töreni düzenlesek, hangi kutsal oyunu oynasak? Bu eylemin büyüklüğü bizim için fazla büyük değil mi? ... Hiçbir zaman daha büyük bir eylem olmadı, şu da var ki, bizden sonra doğacak olanlar, bu

eylem yüzünden, şimdiye kadarki tarihlerden çok daha yüksek bir tarihe ait olacaklar.”

Kaçık adam burada susar, dinleyenlere bakar. Onlar da suskun, söylenenleri yadırgamış halde ona bakarlar. Sonunda kaçık adam elindeki feneri yere atar, fener söner, parçaları çevreye dağılır. Sonra “çok erken gelmişim” der. “Henüz benim zamanın gelmemiş. Bu muazzam olay yolda henüz, insanların kulağına ulaşmamış daha. Şimşegin de gök gürültüsünün de zamanı var. ... Bu eylem onlara hala en uzak yıldızdan bile uzak, ama yine de bunu onlar yaptı. ... (51,52)

Sh. Nietzsche, şunu öğrenmek istiyorum; bu sürecin sonucu kaçınılmaz olarak nihilizm değil midir? Artık mutlak ve ilâhî bir otoritenin bulunmadığı, böylece pek çoklarına göre tüm anlam ve amacını kaybetmiş bir dünyada insan nasıl yolunu bulacaktır? Artık her şey “mübah” mı olacaktır? Ayaklarının altındaki zemini kaybetmiş insan neye tutunacaktır?

N: Nihilizm patolojik bir geçiş evresidir. Nihilizm insanlığın yaşaması gereken bir deneyimdir. “Değerlerin” gerçekten sahip olduğu değeri ortaya çıkarmak için nihilizm deneyiminden geçilmesi zorunludur. (53,54)

X: Peki, bu sürecin üstesinden nasıl gelinebilir? Çözüm nedir?

N: Çözüm “üst-insan” la gelecektir; nihilizmin üstesinden ancak “üst-insan” gelebilir.

X: Kimdir bu üst-insan?

N: Üst-insan her şeyden önce, yerleşik tüm ahlaki değerleri sorgulayan, tüm değerleri yeniden değerlendiren insandır. Üst-insan, dinin ve ahlakın sahte putlarını ortadan kaldıracı insandır.

X: Üst insan gururludur, cesurdur, yaratıcıdır ve gerektiğinde acımasızdır, değil mi?

N: Evet. Üst-insan dünyaya adeta bir çocuk gibi bakabilen insandır; yani dünyayı yerleşik metafizik şablonlar ve geleneksel değerlendirmeler olmadan bir çocuk masumiyetiyle görebilen bir insan.

X: Ve üst-insan dünyayı “olduğu gibi” kabullenebilen, dünyaya “evet!” diyebilen insandır diyorsunuz. Bunun için bir formülünüz de var.

N: Evet, benim formülüm “amor fati” dir.

X: Amor fati yani kaderini sev.

N: *Bir insanın büyüklüğünü belli eden bençe “amor fati” dir; insanın hiçbir şeyi geçmişte, gelecekte, sonsuza dek başka türlü istememesidir.*

Zorunluluğa yalnızca katlanmak, hele onu gizlemek yetmez, ... iş onu sevmekte. ⁽⁵⁵⁾

X: Ayrıca, insanın aşılması gereken bir şey olduğunu da vurguluyorsunuz.

N: Evet, kitabımdaki Zerdüşt şöyle seslenir insanlara:

Ben, üst-insanı öğretiyorum sizlere. İnsan aşılması gereken bir şeydir. Sizler ne yaptınız onu aşmak için?

Bütün canlılar bugüne kadar hep kendilerinden öte bir şeyler yarattılar; sizlere gelince, insanı aşmak yerine, bu büyük meddin cezri olup hayvana geri dönmek midir istediğiniz? Maymun nedir insan için? Bir gülme ya da acı veren bir utanç. Ve işte insan da üst-insan için bunun aynısı olmalıdır. ...

İnsan, hayvan ile üst-insan arasında gerilmiş bir iptir – uçurumun üzerindeki bir ip. Tehlikeli bir karşıya geçiştir, tehlikeli bir yola koyuluştur, geriye bakıştır, ürperıştır ve durup kalmaz. İnsanın büyük yanı amaç değil, bir köprü olmasıdır. ...

Bakın, ben sizlere üst-insanı öğretiyorum! Üstinsan yer-yüzünün anlamıdır. ⁽⁵⁶⁾

X: Benim tüm bunlardan anladığım, özetlemek gerekirse, insanın “kendisi” olabilmesi için, insanın kendisini

gerçekleştirebilmesi için, insanın kendi yolunu çizebilmesi için yalnızca “Tanrı” ile değil, “hiçlik” ile de baş etmesi gerekiyor.

N: Sürülere bağlı olmak istemeyenler sadece kendilerini hafife almaktan vazgeçmelidir; kendilerine “kendin ol! Şimdi yaptığın, söylediğin ve arzuladığın şeylerin hiçbirisi sen değilsin” diyen vicdanlarının sesini dinlemelidir. (57,58)

X: Değerli konuklarım, maalesef bu doyumsuz söyleşinin sonuna gelmiş bulunuyoruz. Şahsım adına, tüm okuyucularınız adına sizlere çok teşekkür ederim. Kitaplarınız vasıtasıyla kafamızdaki süprüntüleri temizlediğiniz için, düşünsel ufkumuzu genişlettiğiniz için ve kendimizi tanımamız adına yaptığınız çok değerli katkılar için sizlere müteşekkirim. Sağolun, varolun. Yalnız, son bir ricam daha olacak; hayatla başa çıkmaya, kendini bulmaya çalışan bizlere, hayata dair son bir öneri, ya da nasıl desem, bir mesaj verebilir misiniz? Söyleşimizin sonsözü izninizle bunlar olsun istiyorum. Sn. Nietzsche?

N: Nazik davetiniz ve bizleri onurlandıran tüm sözleriniz için ben de teşekkür ederim. İsteddiğiniz sonsözü, benim çok değer verdiğim bir filozof ve kendisiyle gurur duyduğum bir öğretmen olan Sn. Schopenhauer’e adadığım bir kitaptan, “Eğitici olarak Schopenhauer” dan vermek istiyorum:

“Hiç kimse kuramaz sana, tam da yaşam ırmağının üstünden geçmesi gereken köprüyü, senden başka hiç kimse. Gerçi sayısız yol ve köprü vardır, sayısız yarı tanrı vardır, seni ırmağın öte yakasına taşımak isteyen; ama seni isterler bunun bedeli olarak; kendini rehin verecek ve yitireceksindir.

Tek bir yol vardır dünyada, senden başka kimsenin gidemeyeceği: Nereye mi götürür bu yol? Sorma, yürü o yolu.” ⁽⁵⁹⁾

X: Sn. Schopenhauer?

S: Ben de hem size hem de Sn. Nietzsche’ye çok teşekkür ederim. Pek çok konuda kendisiyle uyuşmasak da şunu söyleyebilirim: Bir yaşam filozofu olarak Sn. Nietzsche gibisi dünyaya gelmemiştir ve geleceğini de sanmam. Gelelim sonsöze, benimki daha kısa olacak:

“Bizler kurtarılmak için buradayız.” ⁽⁶⁰⁾

X: Kim kurtaracak bizi?

S: Kendimiz.

X: Kimden kurtaracağız?

S: Kendimizden.

Kaynakça

I. Oturum:

- 1) F. Nietzsche, “*Deccal*”, çev. A. Kaya, Say Yayınları, 2. baskı, 2012, s. 68.
- 2) F. Nietzsche, “*Ecce Homo*”, çev. C. Alkor, İthaki Yayınları, 2. baskı, 2006, s. 28.
- 3) F. Nietzsche, “*Deccal*”, a.g.y., s. 72.
- 4) F. Nietzsche, “*İnsanca, Pek İnsanca 2*”, çev. M. Tüzel, İthaki Yayınları, 1. baskı, 2004, s. 124.
- 5) A. Schopenhauer, “*Din Üzerine*”, çev. A. Aydoğan, Say Yayınları, 3. baskı, 2013, s. 61.
- 6) A. Schopenhauer, “*Din Üzerine*”, a.g.y., s. 61.
- 7) F. Nietzsche, “*İnsanca, Pek İnsanca 1*”, çev. M. Tüzel, İthaki Yayınları, 1. baskı, 2003, s. 109.
- 8) F. Nietzsche, “*İnsanca, Pek İnsanca 1*”, a.g.y., s. 110.
- 9) F. Nietzsche, “*İnsanca, Pek İnsanca 1*”, a.g.y., s. 111.
- 10) F. Nietzsche, “*Putların Batışı*”, çev. M. Tüzel, İthaki Yayınları, 1. baskı, 2005, s. 53.
- 11) A. Schopenhauer, “*Din Üzerine*”, a.g.y., s. 60, 61.
- 12) A. Schopenhauer, “*Din Üzerine*”, a.g.y., s. 69.
- 13) A. Schopenhauer, “*Din Üzerine*”, a.g.y., s. 95.
- 14) A. Schopenhauer, “*Parerga ile Paralipomena*”, çev. L. Özşar, Biblos Kitabevi, 1. baskı, 2007, s. 157, 159.
- 15) A. Schopenhauer, “*Parerga ile Prolipomena*”, a.g.y., s. 161.
- 16) A. Schopenhauer, “*Din Üzerine*”, a.g.y., s. 156.
- 17) F. Nietzsche, “*Tan Kızılığı*”, çev. Ö. Saatçi, Say Yayınları, 5. baskı, 2013, s. 53.
- 18) F. Nietzsche, “*Tan Kızılığı*”, a.g.y., s. 54.
- 19) A. Schopenhauer, “*Din Üzerine*”, a.g.y., s. 76.
- 20) F. Nietzsche, “*Şen Bilim*”, çev. A. İnam, Say Yayınları, 2.

baskı, 2009, s. 26.

21) F. Nietzsche, "*İnsanca, Pek İnsanca I*", a.g.y., s. 151.

22) F. Nietzsche, "*Deccal*", a.g.y., s. 25, 26.

23) A. Schopenhauer, "*İstencin Özgürlüğü Üzerine*", çev. M. Söyler, Öteki Yayınevi, 1. baskı, 1998, s. 71, 27.

24) A. Schopenhauer, "*İstencin Özgürlüğü Üzerine*", a.g.y., s. 28.

25) A. Schopenhauer, "*İstencin Özgürlüğü Üzerine*", a.g.y., s. 29.

26) A. Schopenhauer, "*İstencin Özgürlüğü Üzerine*", a.g.y., s. 33.

27) A. Schopenhauer, "*İstencin Özgürlüğü Üzerine*", a.g.y., s. 69.

28) A. Schopenhauer, "*İstencin Özgürlüğü Üzerine*", a.g.y., s. 91.

29) A. Schopenhauer, "*Bilmek ve İstemek*", çev. A. Aydoğan, Say Yayınları, 1. baskı, 2012, s. 54.

30) A. Schopenhauer, "*Bilmek ve İstemek*", a.g.y., s.55.

31) F. Nietzsche, "*İyinin ve Kötünün Ötesinde*", çev. A. İnam, Say Yayıncılık, 5. baskı, 2010, s.31.

32) F. Nietzsche, "*Tan Kızılıığı*", a.g.y., s. 100.

33) F. Nietzsche, "*Putların Batışı*", a.g.y., s. 46,47.

34) F. Nietzsche, "*İyinin ve Kötünün Ötesinde*", a.g.y., s. 34.

35) F. Nietzsche, "*Güç İstenci*", çev. S. Umran, Birey Yayıncılık, 2. baskı, s. 278.

36) F. Nietzsche, "*Güç İstenci*", (Birey Y.), a.g.y., s. 278.

37) F. Nietzsche, "*Güç İstenci*", çev. N. Epçeli, Say Yayınları, 2. baskı, 2014, s. 360.

38) F. Nietzsche, "*Güç İstenci*", (Birey Y.), a.g.y., s. 278.

39) F. Nietzsche, "*Tan Kızılıığı*", a.g.y., s. 104, 105.

40) F. Savater, "*Nietzsche'nin İdeası*", çev. S. Nilüfer, İletişim Yayınları, 1. baskı, 2008, s. 137.

41) F. Savater, "*Nietzsche'nin İdeası*", a.g.y., s. 137.

42) F. Nietzsche, "*Şen Bilim*", çev. L. Özşar, Asa Kitabevi, 1. baskı, 2003, s. 120.

43) F. Nietzsche, "*Güç İstenci*", (Birey Y.), a.g.y., s. 312.

- 44) F. Nietzsche, “*Güç İstenci*” , (Say Y.), a.g.y., s. 405.
- 45) F. Nietzsche, “*Güç İstenci*” , (Say Y.), a.g.y., s. 405.
- 46) I. Kant, “*Prolegomena*” , çev. İ. Kuçuradi, Y. Örnek, Türkiye Felsefe Kurumu, 4. baskı, 2000, s. 72.
- 47) F. Nietzsche, “*Güç İstenci*” , (Birey Y.), a.g.y., s.312.
- 48) F. Nietzsche, “*Güç İstenci*” (Say Y.), a.g.y., s. 404.
- 49) F. Nietzsche, “*Şen Bilim*” , (Asa K.), a.g.y., s. 123.
- 50) F. Nietzsche, “*Güç İstenci*” , (Birey Y.), a.g.y., s. 193.
- 51) F. Nietzsche, “*Güç İstenci*” , (Birey Y.), a.g.y., s. 253.
- 52) A. Nehamas, “*Edebiyat Olarak Hayat*” , çev. C. Soydemir, Ayrıntı Yayınları, 1. baskı, 1999, s. 211.
- 53) F. Nietzsche, “*Ahlakın Soykütüğü Üstüne*” , çev. A. İnam, Say Yayınları, 6. baskı, 2013, s. 59.
- 54) A. Nehamas, “*Edebiyat Olarak Hayat*” , a.g.y., s. 232.
- 55) F. Nietzsche, “*Putların Batışı*” , a.g.y., s. 28.
- 56) F. Nietzsche, “*Putların Batışı*” , a.g.y., s. 42.
- 57) A. Nehamas, “*Edebiyat Olarak Hayat*” , a.g.y., s. 115.
- 58) A. W. Watts, “*Güvencesizlikteki Bilgelik*” , çev. N. Erkmen, M. İlgün, Söz Yayın, 1. baskı, 2001, s. 64.
- 59) D. Hume, “*İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*” , çev. E. Baylan, Bilgesu Yayıncılık, 1. baskı, 2009, s. 180.
- 60) F. Savater, “*Nietzsche’nin İdeası*” , a.g.y., s. 108,109.
- 61) F. Nietzsche, “*Güç İstenci*” , (Birey Y.), a.g.y., s. 343.
- 62) F. Savater, “*Nietzsche’nin İdeası*” , a.g.y., s. 105.

II. Oturum:

- 1) F. Nietzsche, “*Putların Batışı*” , a.g.y., s. 49.
- 2) F. Nietzsche, “*İnsanca, Pek İnsanca I*” , a.g.y., s. 61, 62.
- 3) F. Nietzsche, “*Tan Kızılığı*” , a.g.y., s. 10.
- 4) F. Nietzsche, “*Şen Bilim*” , (Asa K.), a.g.y., 214, 215.

- 5) F. Nietzsche, “*Şen Bilim*”, (Asa K.), a.g.y., s. 215, 216.
- 6) F. Nietzsche, “*Tan Kızılığı*”, a.g.y., s. 79.
- 7) F. Nietzsche, “*İnsanca, Pek İnsanca I*”, a.g.y., s. 63.
- 8) F. Nietzsche, “*Tan Kızılığı*”, a.g.y., s. 93, 94.
- 9) Platon, “*Menon*”, çev. A. Çevizci, Gündoğan Yayın, 1. baskı, 1989, s. 62.
- 10) F. Nietzsche, “*Güç İstenci*”, (Say Y.), a.g.y., s. 229.
- 11) F. Nietzsche, “*Putların Batışı*”, a.g.y., s. 40.
- 12) İ. Kant, “*Pratik Usun Eleştirisi*”, çev. İ. Z. Eyuboğlu, Say Yayınları, 7. baskı, 2008, s. 183.
- 13) A. Schopenhauer, “*İsteme ve Tasarım Olarak Dünya*”, çev. L. Özşar, Biblos Kitabevi, 3. baskı, 2013, s. 275.
- 14) A. Schopenhauer, “*İsteme ve Tasarım Olarak Dünya*”, a.g.y., s. 277.
- 15) Fikir Mimarları Dizisi 19, “*Schopenhauer*”, yay. haz. A. Aydoğan, Say Yayınları, 1. baskı, 2009, s. 305, 304.
- 16) A. Comte-Sponville, “*Büyük Erdemler Risalesi*”, çev. İ. Ergüden, İstanbul Bilgi Üniv. Yayınları, 1. baskı, 2004, s. 142, 143.
- 17) J.J. Rousseau, “*İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*”, çev. R. N. İleri, Say Yayınları, 9. baskı, 2006, s. 112.
- 18) Fikir Mimarları Dizisi 19, a.g.y., s. 305.
- 19) Fikir Mimarları Dizisi 19, a.g.y., s. 306, 307.
- 20) A. Schopenhauer, “*Hayatın Anlamı*”, çev. A. Aydoğan, Say Yayınları, 1. baskı, 2007, s. 79.
- 21) F. Nietzsche, “*Tan Kızılığı*”, a.g.y., s. 107-109.
- 22) F. Nietzsche, “*Tan Kızılığı*”, a.g.y., s. 110.
- 23) A. Schopenhauer, “*Hukuk, Ahlak ve Siyaset Üzerine*”, çev. A. Aydoğan, Say Yayınları, 3. baskı, 2013, s. 68, 70, 75.
- 24) F. Nietzsche, “*İnsanca, Pek İnsanca I*”, a.g.y., s. 63.
- 25) F. Nietzsche, “*İnsanca, Pek İnsanca I*”, a.g.y., s. 63, 64.
- 26) A. Schopenhauer, “*Hukuk, Ahlak ve Siyaset Üzerine*”, a.g.y.,

s. 36, 50.

27) F. Nietzsche, "*İnsanca, Pek İnsanca 1*", a.g.y., s. 126.

28) F. Nietzsche, "*İnsanca, Pek İnsanca 1*", a.g.y., s. 75.

29) C. Tzu, "*Chuang Tzu'nun Kitabı*", çev. L. Özşar, Biblos Kitabevi, 1. baskı, 2012, s. 250.

30) F. Nietzsche, "*Gezgin ve Gölgesi*", çev. M. Tüzel, İthaki Yayınları, 1. baskı, 2005, s. 48.

31) F. Nietzsche, "*Şen Bilim*", (Asa Y.), a.g.y., s. 199.

32) F. Nietzsche, "*İnsanca, Pek İnsanca 1*", a.g.y., s. 63.

33) F. Nietzsche, "*İnsanca, Pek İnsanca 1*", a.g.y., s. 127, 128.

34) A. Schopenhauer, "*İsteme ve Tasarım Olarak Dünya*", a.g.y., s. 237, 239, 244.

35) E. Cassirer, "*Rousseau, Kant, Goethe*", çev. M. Tüzel, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. baskı, 2014, s. 121.

36) A. Schopenhauer, "*Hayatın Anlamı*", a.g.y., s. 53.

37) A. Schopenhauer, "*Hayatın Anlamı*", a.g.y., s. 52.

38) F. Nietzsche, "*Güç İstenci*", (Say Y.), a.g.y., s. 45, 46.

39) F. Nietzsche, "*Eğitici Olarak Schopenhauer*", çev. M. Tüzel, İthaki Yayınları, 1. baskı, 2007, s. 28.

40) F. Nietzsche, "*Pütlerin Batışı*", a.g.y., s. 18, 19.

41) F. Nietzsche, "*Ahlakın Soykütüğü Üstüne*", a.g.y., s. 140, 141.

42) F. Nietzsche, "*Tan Kızılığı*", a.g.y., s. 82, 83.

43) A. Schopenhauer, "*Hayatın Anlamı*", a.g.y., s. 59.

44) A. Schopenhauer, "*Yaşam Bilgeligi Üzerine Aforizmalar*", çev. M. Tüzel, Kabalcı Yayınevi, 1. baskı, 1998, s. 25.

45) A. Schopenhauer, "*Yaşam Bilgeligi Üzerine Aforizmalar*", a.g.y., s. 124.

46) A. Schopenhauer, "*İsteme ve Tasarım Olarak Dünya*", a.g.y., s. 145.

47) A. Schopenhauer, "*Bilmek ve İstemek*", a.g.y., s. 123.

48) A. Schopenhauer, "*İsteme ve Tasarım Olarak Dünya*", a.g.y.,

s. 294, 295.

49) F. Nietzsche, “*İnsanca, Pek İnsanca I*” , a.g.y., s. 81.

50) A. Schopenhauer, “*Okumaya ve Okumuşlara Dair*” , çev. A. Aydoğan, Say Yayınları, 1. baskı, 2011, s. 72.

51) F. Nietzsche, “*Şen Bilim*” , (Asa Y.), a.g.y., s.130, 131.

52) F. Savater, “*Nietzsche'nin İdeası*” , a.g.y., s. 62-64.

53) K. Ansell-Pearson, “*Kusursuz Nihilist*” , çev. C. Soydemir, Ayrıntı Yayınları, 3. baskı, 2011, s. 58, 59.

54) F. Nietzsche, “*Güç İstenci*” , (Say Y.), a.g.y., s. 33.

55) F. Nietzsche, “*Ecce Homo*” , a.g.y., s. 46.

56) F. Nietzsche, “*İşte Böyle Dedi Zerdüşt*” , çev. A. Cemal, Kabalcı Yayınevi, 1. baskı, 2007, s. 12, 15, 13.

57) A. Nehamas, “*Yaşama Sanatı Felsefesi*” , çev. C. Soydemir, Ayrıntı Yayınları, 1. baskı, 2002, s. 236.

58) F. Nietzsche, “*Eğitici Olarak Schopenhauer*” , a.g.y., s. 8.

59) F. Nietzsche, “*Eğitici Olarak Schopenhauer*” , a.g.y., s. 10.

60) Fikir Mimarları Dizisi 19, “*Schopenhauer*” , a.g.y., s. 257.

Not: Günümüzde yaşamakta olduğumuz pek çok olayın anlaşılmasında anahtar bir kavram olan “nihilizm” kavramını araştırmak isteyen okuyuculara, Bülent Diken’in “Nihilizm” kitabını özellikle tavsiye ederim: B. Diken, “*Nihilizm*”, Ayrıntı Yayınları, İngilizce’den çeviren: A. Onacak, 2009.

“Bu söyleşi aracılığıyla bu iki büyük filozofu anmak istiyoruz; ancak bu ikiliyle bir söyleşi hiçbir zaman gerçekleşmemiştir ve gerçekleşemezdi de; Schopenhauer öldüğünde Nietzsche henüz 16 yaşındaydı. Ama böylesi bir söyleşiyi “kurgulamak” mümkündür; kurguladığımız dünya, Nietzsche’nin daha erken bir tarihte doğduğu bir dünyadır.

Söyleşide konuklarımızın söyledikleri, ağırlıklı olarak kitaplarından yaptığımız alıntılardır ve bu alıntılar italik yazıyla belirtilmiştir. Ayrıca, kimi alıntılar, daha anlaşılabilir olması için, iki farklı kaynaktan derlenmiştir. Yalnızca felsefeyi değil, tüm bir Batı kültürünü derinden etkilemiş ve pek çok büyük düşünüre ilham kaynağı olmuş olan bu iki büyük filozofla yapılan küçük bir söyleşiyi kulak vermek isteyenler varsa, içeriye buyursunlar diyoruz.”

